

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

**Безпекове співробітництво України та Європейського Союзу на
сучасному етапі**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти — другий (магістерський)

Виконала студентка 6 курсу 623 групи
Спеціальності 291 Міжнародні відносини
спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії
Троценко Аня Олександрівна
Керівник к.політ.н., доцент Стецюк А. В.
Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №3

від “13” жовтня 2021 р.

зав. кафедри _____ проф. Макар Ю.І.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	6
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В 1991 — 2013 РОКАХ.....	22
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	66
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
SUMMARY.....	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній стан безпеки на Європейському континенті визначається трьома системами безпеки, а саме: НАТО, Європейський Союз і Організацією Договору про колективну безпеку країн Співдружності. Саме в цих системах перебувають більшість країн Європи, але Україна не належить до жодної з них.

Співпраця з Європейським Союзом є одним із способів, щоб зміцнити свої позиції в світовому та європейському континенті, зміцнити свою економіку, національні інтереси та розвивати демократичну країну.

Є багато чинників, які регулярно впливають на перспективи співробітництва між Європейським Союзом та Україною щодо безпекового співробітництва, а саме:

- 1) безпекова обстановка в регіонах стала за останні 10 років гіршою, ніж була;
- 2) в країні сформувався величезний конфліктний ряд політичних, економічних та соціальних проблем;
- 3) знизилася власна безпека та оборона країни.

Саме дані фактори проблем постійно знижують ефективність та розвиток безпекового співробітництва, а також розвиток в політичній та економічній сфері між Україною та Європейським Союзом.

Для України європейська інтеграція — є процесом наближення до європейської спільноти, до основних принципів та цінностей, стандартів правил і свободи людини. Саме курс України на європейську інтеграцію підтримується більшістю українського народу.

Партнерство з Україною набуває все більшої важливості для Європейського Союзу. За словами Верховного представника Європейського Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки Жозепа Борреля¹.

¹ Жозеп Боррель Фонтельєм — іспанський політик. З 2004 — рр. — голова Європейського парламенту. З 1 грудня 2019 року — Верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки.

наголошує, що партнерство з Україною, є однією з найбільш стратегічно важливою державою серед усіх інших держав, які є в у цілому світі.

Мета даної роботи полягає в комплексному й об'єктивному аналізі формування і здійснення безпекового співробітництва між Україною та Європейським Союзом, виявленні факторів, що впливають на проблеми та розвиток в даному співробітництві.

Відповідно до постановленої мети дослідження окреслено наступні **завдання:**

а) розкрити теоретичні підходи до безпекової співпраці України та Європейського Союзу;

б) проаналізувати становлення безпекового співробітництва України та Європейського Союзу, охарактеризувати його перебіг в 1991 — 2013 роках;

в) розкрити характер та встановити головні тенденції розвитку безпекового співробітництва України та Європейського Союзу на сучасному етапі.

Об'єкт наукового дослідження складають безпекове співробітництво між Україною та Європейським Союзом у ХХ-ХХІ столітті інструменти їх реалізації.

Україні необхідно дотриматися багатьох факторів, а також виконати багато роботи в напрямку забезпечення та дотримання стандартів Європейського Союзу, а саме покращити ефективність країни у сфері безпеки та оборони, прискорити реформування в даних напрямках, збалансувати ефективність державного управління у сфері безпеки та оборони з Європейським Союзом та Російською Федерацією, а також збільшити кількість ресурсів на користь у структурі сектору оборони та безпеки.

Предмет дослідження — це є концептуальне забезпечення пріоритетів України та Європейського Союзу у розвитку безпекового співробітництва, а також форми і методи їх здійснення.

Джерельна база роботи. Серед літератури, використаної для написання магістерської роботи, слід виділити деякі джерела, а саме: Грицяк І. А. Право

та інституції Європейського Союзу, Дейвіс К. Право Європейського Союзу², Мартинов А. Спільна зовнішня і безпекова політика Європейського Союзу: основні етапи розвитку³, особливу увагу звернула на нормативно-правову базу між Україною та Європейським Союзом, сайт Міністерства Юстиції України⁴, сайт Міністерства закордонних справ України⁵.

Також слід звернути увагу до засобів масової інформації, особливо на інтерв'ю всіх президентів України та їхні дії щодо розвитку безпекового співробітництва, а також послів.

Методи дослідження — історико-політичний аналіз, порівняння, синтез.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з 1991 по 2021 рік. Нижнє хронологічне дослідження пов'язане із моменту здобуття України незалежності, саме з даного періоду починаються перші глобальні моменти співпраці України з Європейським Союзом щодо безпекового співробітництва.

Структура дослідження. Структурно роботу оформлено з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та резюме на англійській мові.

² Дейвіс К. Право Европейского Союза / К. Дейвис; пер. со 2-го англ. изд. – К. : Знання, 2005. – 406 с.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/197547/>

³ Мартинов А. Спільна зовнішня і безпекова політика Європейського Союзу: основні етапи розвитку / А. Мартинов // Європейські історичні студії. – 2015. – № 1. – С. 43 – 61

⁴ Сайт Міністерства Юстиції України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://minjust.gov.ua/eurointegration/azu_es_3_3

⁵ Міністерство закордонних справ України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/justice-freedom-security>

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВРОБІТНИТЦВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На початку 1950-х років вперше було запропонована ідея щодо військової інтеграції у рамках європейського проекту, однак дана ідея стала провальною. Вдруге було запропоновано в 1990-х роках, коли було очевидно, що Європейський Союз самостійно не здатна вирішити конфлікт на Балканах без НАТО та зменшити політичну та безпекову залежність від Сполучених Штатів Америки, а також розвиватися як самостійні європейські країни, які здатні самостійно вирішувати кризові ситуації. Саме тому з часом було створено 18 тактичних груп, які брали участь в миротворчих операціях.

Після того як закінчилася холодна війна основні протиріччя та нестабільносія помінялися з глобального на регіональний рівень міжнародних відносин. Значно зменшилася небезпека міждержавного зіткнення. Саме тому під впливом поширення реальної безпеки на початку 2000-х років вже на той час в країнах Європи почали швидко розвивати спроможність протидіяти загрозам, які на той час дуже розповсюджувалися, а саме торгівля людьми, поширення зброї масового знищення, наркотики, контрабанди та нелегальна міграція, проблеми з екологією, недостатність пріоритетних ресурсів, етнічні та релігійні конфлікти. Страх зовнішнього конфлікту, навіть агресії, яка вже існувала на початку ХХ століття була на першому місці, ніж власна внутрішня безпека.

Одним із пріоритетних напрямків роботи Європейського Союзу є формування простору свободи, безпеки та юстиції. Створення даного напрямку почалося після того, як набула чинності Маастрихський договір в 1993 році. Саме Маастрихський договір сприяв формалізації мережі міжурядового співробітництва між національними міністерствами юстиції та внутрішніх справ та національними органами “третього стовпа”.

В 1999 році Амстердамським договором офіційно було затверджено

простір свободи, безпеки та правосуддя в рамках Європейського Союзу, в якому йдеться про співробітництва у сфері правосуддя, кримінальних та цивільних справах, прикордонний контроль, поліцейське співробітництво. З часом простір свободи, безпеки та правосуддя став одним з основних політичних пріоритетів Європейського Союзу.

Одним із важливим поштовхом для створення та розвитку простору свободи, безпеки та юстиції стало рішення Європейської Ради, про яке йдеться у статті 67 Договору про функціонування Європейського Союзу⁶. Основними цілями простору свободи, безпеки та юстиції є:

- 1) Безпека забезпечує безпечні умови прожиття;
- 2) Юстиція гарантує полегшений доступ до правосуддя;
- 3) Свобода означає свободу руху та гарантування дотримання прав людини.

Простір свободи, безпеки та юстиції охоплює такі сфери правового регулювання:

- імміграція;
- співробітництво поліцейських органів;
- прикордонний контроль;
- полегшений доступ до правосуддя;
- надання притулків біженцям;
- співпраця між цивільними та кримінальними справами.

Організаційно-правовий механізм регулювання простору свободи, безпеки та юстиції складається з інститутів, органів та установ. Усі вони наділені повноваженнями для ухвалення відповідних актів, що у їхніх компетенціях.

Саме в статті 68 Договору про формування Європейського Союзу йдеться про те, що Європейська Рада відповідає за визначення старатегічних орієнтирів щодо підготовки програм законодавчої та поточної діяльності у сфері простору свободи, безпеки та юстиції.

⁶ Договір про функціонування Європейського Союзу:[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eulaw.ru/treaties/tfeu/>

Деякі повноваження в межах простору свободи, безпеки та юстиції має суд Європейського Союзу. Вони здебільшого стосуються виконання членів-держави їхніх зобов'язань.

Для реалізації положень простору свободи, безпеки та юстиції використовують різні методи, наприклад регламенти, рішення, різноманітні міжнародні угоди.

Головними складовими простору свободи, безпеки та юстиції є усунення контролю щодо осіб на внутрішніх кордонах, а також надання притулків та імміграції.

Саме тому в 2006 році було ухвалено Шенгенський кодекс про кордони в якому йдеться про єдині правила перетину зовнішніх та внутрішніх кордонів. Європейський Союз ухвалив та регулярно доповнює акти, в якому визначаються країни, громадянам яких потрібно або не потрібно мати візи для в'їзду або виїзду на територію Європейського Союзу.

Для забезпечення контролю та нагляду за кордонами Європейського Союзу створили інтегровану систему управління зовнішніми кордонами, ухвалена 14 — 15 грудня 2001 року в місті Лекені. Складовою інтегрованої системи управління зовнішніми кордонами є Інформаційна візова система.

Спільна імміграційна політика Європейського Союзу спрямована на управління міграцією, запобігання торгівлею людьми та незаконній міграції. Основними інструментами керування є постанови інститутів Європейського Союзу, однак їх можуть доповнювати міжнародні угоди інших країн, щодо осіб яке не дотримують правил в'їзду, проживання та перебування на території країн Європейського Союзу.

Однак країни-члени спільної оборони та безпекової політики покращували і цивільну безпеку. Саме тому перша місія під егідою спільної оборони та безпекової політики була в Боснії та Герцоговині в 2003 році, яка стала не військовою, а поліцейською.

Суттєві зміни в безпековій обстановці Європейського Союзу відбулися коли Російська Федерація призупинила участь у Договорі про звичайні зройні

сили в Європі та договорів які пов'язані з ним у 2007 році, а також військова агресія Російської Федерації щодо Грузії 2008 року. А коли Європейський Союз втрутився у конфлікт, що був в Лівії дав зрозуміти, що не зможе впоратися без допомоги НАТО.

Втретє ідея спільної оборонної і безпекової політики (СПБО) європейського Союзу, щодо посилення та діяти автономно від НАТО оголосилося в червні 2016 року. Саме тому вихід Європи на більш глобальний рівень у сфері безпеки та оборони перетворив на глобального гравця. Однак є фактори які призупиняють розвиток в даній сфері, а саме:

- 1) рішення Великої Британії вийти з Європейського Союзу. Країна була дуже важивою для Європейського Союзу, оскільки Велика Британія розробляла та виробляла зброю.
- 2) Президентом Сполучених Штатів Америки став Дональд Трамп, який у своїх перших виступах, оголосив, що поставив під сумнів відданість Сполучених Штатів Америки зобов'язанням перед європейськими членами НАТО, а також назвав НАТО “застарілою організацією”.

Однак вигоди отримання прибутків все ще було в пріоритеті над безпекою, саме тому Франція будувала для Російської Федерації вертольотоносці “Містраль”, а Федеративна Республіка Німеччини будувала сучасні центри бойової підготовки.

Але вже 2014 року біля кордонів Європейського Союзу безпекова ситуація погіршилася, і були змушені переглянути та покращити безпекову політику, і все через те що Російська Федерація застосувала силу щодо України та зародження Ісламської Держави.

Саме тому Європейський Союз зайнявся проблематикою подальшої інтеграції країн-членів у сфері спільної оборони і безпекової політики. раніше дані питання розглядалися принаймі раз в рік, то тепер це відбувається регулярно.

На початку вересня 2016 року Федеріка Могеріні запропонувала доповнити ідеї Глобальної стратегії Європейського Союзу. Особлива увага була на тому,

щоб створити штаб-квартиру в Брюсселі для управління європейськими бойовими групами, де було би управління всіма бойовими операціями. Також Федеріка Могеріні запропонувала об'єднати всі ресурси країн Європейського Союзу, які необхідні для розвитку та зміцнення сектору безпеки та оборони, а також натякнула щодо створення європейської армії.

Міністри оборони Франції та Федеративної Республіки Німеччини запропонували створити окремо штаб-квартиру, яка керувала всіма операціями Європейського Союзу за кордоном. Також було запропоновано щодо спільного бюджету на розробку та закупку авіації, супутників та кіберзасобів.

В листопаді 2016 року було запропоновано Європейським Парламентом створити Європейський оборонний союз.

Основними заходами реалізації глобальної стратегії зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу у сфері оборони є:

- 1) створено орган оборонного планування і поведення військових операцій заснований 2017 році. З моменту заснування даний військовий штаб керував трьома операціями Європейського Союзу: тренувальна місія в Сомалі, цивільно-військова місія в Малі та тренувальна місія в Центральноафриканській Республіці.
- 2) створено Європейський фонд оборони. Основна функція даного фонду допомога державам-членам витратити кошти платників податків більш ефективно.
- 3) Започатковано Координований щорічний огляд з питань оборони. В багатьох джерелах дану подію називають як “непересічною”, оскільки вважають, що Європейський Союз почав займатися своєю безпекою та обороною власними силами, без участі Сполучених Штатів Америки.
- 4) Створено Генеральний директорат оборонної промисловості та космосу. Основним завданням це є інтегрувати оборонні сили, спільно працюючи над новою зброєю.

7 червня 2017 року Європейська Комісія провела громадське опитування

щодо майбутнього розвитку у сфері оборони Європейського Союзу. Було запропоновано три можливі сценарії щодо майбутнього Європейської оборони:

- 1) Сценарій “Співпраця у галузі безпеки і оборони”. В даному сценарії йшлося про те, що країни-члени прийматимуть рішення про необхідність співпраці у сфері безпеки на добровільних засадах.
- 2) Сценарій “Коллективна оборона і безпека”. В даному сценарії йдеться про те, що країни-члени об'єднують свої фінансові активи для зміцнення оборони та безпеки. Даний сценарій відіграватиме більшу роль, як в захисті кордонів, кібербезпека, боротьба з тероризмом, покращити охорону здоров'я.
- 3) Сценарій “Спільна оборона і безпека”. Даний сценарій дозволяє вивести Європейську оборону на новий рівень. Захист Європи стане відповідальністю Європейського союзу та НАТО, що буде мати доповнюючий характер.

Європейський Союз вже зрозумів, що потрібно переосмислювати необхідність військової стабільності та здатність самостійно протистояти загрозам. Саме тому було схвалено певну кількість документів, об'єднаних в “Зимовий пакет”⁷, Європейський союз посилив свої оборонні управлінські структури та було створено військовий штаб Європейського Союзу, також країни були змушені переглянути свої витрати, активізувалася співпраця між Європейським Союзом та НАТО.

Однак, попри вживі заходи Європейський Союз не здатний реалізувати повноцінно потенціал спільної оборони та безпекової політики.

У пост-конфротаційний період значно змінився характер нових конфліктів через зміни порядку та стабільності у світі, а також через усунення ядерного стримування конфлікти стали частими, а ще й тривалими та суворими, оскільки жертвами ставали цивільні люди.

⁷ До “Зимового пакету” увійшли План імплементації Глобальної стратегії ЄС з питань безпеки та оборони, фінансові засоби, визначені в Європейському оборонному плані дії, комплект пропозицій з виконання Спільної декларації ЄС-НАТО

За даними багатьох досліджень було з'ясовано, що під час конфліктів кінця XX століття понад 90% людських втрат — це були цивільні люди.

В контексті політичного виміру, Європа залишається одним з самих головних суб'єктів нового світового порядку XXI століття, тому з однієї сторони Європа є економічною стабільною, а з іншої сторони діють інститути й механізми переговорних процесів політичного врегулювання, які не завжди випішують конфлікти стовідсотково, але допомагають знайти якісь компроміси для вирішення даного питання.

Для координування політики у сфері імміграції в 2004 році було створено Європейська агенція з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць Європейського Союзу⁸. Призначенням Агенції є захист свободи, безпеки та справедливості, боротьба зі злочинністю, запобігання терактам та зона вільного руху без перевірок на внутрішніх кордонах Європейського Союзу. Основними завданнями є:

- координація оперативних дій держав-учасниць щодо охорони зовнішніх кордонів;
- надання допомоги країнам-учасникам із депортації нелегальних іммігрантів під час організації спільних операцій;
- надання допомоги членам-учасникам у підготовці персоналу прикордонних служб.

У 2009 році було створено стратегічний резерв із прикордонників та експертів, які під керуванням Європейської агенції з управління оперативної співпраці на зовнішніх кордонах держав-учасниць Європейського Союзу можуть бути задіяні для надання допомоги цим державам, якщо виникла складна ситуація через великий наплив нелегальних емігрантів.

Європейська агенція з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць Європейського Союзу створила Центральний реєстр наявних технічних засобів для прикордонного контролю і

⁸ Європейська агенція з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць Європейського Союзу було створено 26 жовтня 2004 року, згідно регламенту Європейського Союзу. Штаб-квартира знаходиться у Варшаві(Польща).

спостереження. До них належать літаки, судна, транспортні засоби, мобільні радарні установи, мобільні детектори.

Безпекова складова простору свободи, безпеки та юстиції спрямована за умови, які є необхідні для досягнення високого рівня безпеки шляхом подолання злочинності, також заходів співпраці поліцейських та інших компетентних органів.

Простір свободи безпеки та юстиції є складовою політики розширення, процесу стабілізації й асоціації Балканських країн, Європейської політики сусідства. Також тісно пов'язаний зі Спільною зовнішньою політикою та безпековою політикою, Спільною політикою у сфері оборони та безпеки.

Співпраця на рівні Європейського Союзу не заважає державам-учасникам вживати свої власні заходи для підтримки безпеки та порядку.

Компонентами простору свободи, безпеки та юстиції пов'язаних з юстицією, передбачає співпрацю судів у кримінальних та цивільних справах. Співпраця судів у цивільних справах є виконання державами-членами судових та позасудових рішень; співпраця в сфері отримання доказів, ефективний доступ до правосуддя. Співпраця судів у кримінальних справах базується на взаємних визнаннях вироку та судових рішень. Заходи, що використовуються у цій сфері, спрямовується на встановлення правил і процедур, які забезпечили б визнання у Європейському Союзі будь-які форми вироків та судових рішень, запобігання та вирішення конфліктів юрисдикції між державами-членами.

Держави-учасниці Європейського Союзу затверджують правила, які стосуються взаємного поширення доказів, прав осіб у кримінальному процесі. Мінімальні права ухвалюються з метою визначення кримінальних правопорушень і запровадження санкцій стосовно тяжкої злочинності. До таких видів злочинності належить тероризм, торгівля людьми, торгівля наркотиками, сексуальна експлуатація жінок та неповнолітніх, продаж нелегальної зброї, корупція. Органи, що відповідають за здійснення розслідування і кримінальне переслідування щодо тяжких злочинів покладено

на Євроюст.

Співпраця поліції є взаємодія митних, прикордонних, поліцейських та інших каральних служб держав-учасниць, спрямованою на запобігання та виявлення кримінальних правопорушень та розслідують.

Отож, започаткована Маастрихським договором про Європейський Союз співпраці держав-учасниць у сфері юстиції була розповсюджена й на формування простору свободи, безпеки та юстиції, що має виконувати цілу низку пріоритетних завдань щодо створення безпечних умов проживання для громадян Європейського Союзу.

Простір свободи, безпеки та юстиції є поступово ще одним із важливих інструментів впливу права Європейського Союзу на правопорядки третіх країн, які межують з організацією.

Необхідно також звернути увагу на такий орган, як Європол — це спеціалізований орган Європейського Союзу, що був створений за допомогою Маастрихського договору від 7 лютого 1992 року. Штаб-квартира знаходиться в Гаазі(Нідерланди).

Європол координує оперативно-пошукові дії поліції та інших відповідних органів держав-членів Європейського Союзу з метою підвищення ефективності співпраці компетентних органів в боротьбі із світовою злочинністю, а саме боротьба із тероризмом, наркотикаим та незаконним відмиванням грошей.

Основною метою Європолу є підвищення ефективності роботи національних служб та їх співпраці у запобіганні та боротьбі з тероризмом, нелегальним обігом наркотиків та іншими проявами міжнародної організованої злочинності.

Європол поставив низку завдань, а саме:

- збір, обробка та аналіз отриманої інформації;
- негайне інформування національних служб;
- спрощення інформаційного обміну між національними службами;

В Європолі налічується майже 800 працівників. До складу входять

співробітники з різних підрозділів правоохоронних органів, а саме поліція, прикордонні органи, митники, та різні служби безпеки.

Партнери Європолу мають право використовувати дані, які знаходяться в розпорядженні Європолу для запобігання, виявлення та розслідування злочинів, а також їх вистежувати та затримувати.

Європол має інформаційний центр, що забезпечений від будь-якого несанкціонованого доступу та працює 24 години на добу, 7 днів на тиждень.

Європол має взаємовідносини з країнами, що входять в Європейський Союз та з організаціями, які взаємодіють з Європолом на основі угод про співпрацю.

З метою посилити боротьбу з особливо тяжкими злочинами Європейська Рада вирішила створити Євроюст 28 лютого 2002 року.

Основними органами Євроюсту є Колегія та Адміністрація.

Функціонуванням та організацією керує Колегія, яка складається з прокурорів, суддів. Роботі колегії сприяє адміністрація, яку очолює директор. Основними обов'язками є управління Євроюстом, керуванням персоналом. Також директор розробляє проект бюджету, що згодом подається на затвердження Колегії.

Адміністрація складається з секретаріату Колегії, відділу аналізу справ, відділ бюджету та фінансів, відділ кадрів, відділ захисту інформації, служба зв'язків з громадськістю, юридична служба.

Одну із важливих ролей відіграє Спільний наглядовий орган, що стосується сфери захисту даних. Спільний наглядовий орган постійно контролює діяльність Євроюсту, що пов'язана з обробкою персональних даних, саме тому, щоб виконувати свої обов'язки Спільний наглядовий орган має доступ до всіх відповідних документів. Важливим моментом є те, що Євроюст надає всю необхідну інформацію й допомагає органу у виконанні завдань, які на нього покладені.

Основними завданнями Євроюсту є в'яснення обставин, в разі порушенні кримінальних розслідувань, координація розслідувань, а також

переслідування, посилення судової співпраці.

У Договорі про функціонування Європейського Союзу передбачено, що призначенням Євроюсту є посилення співробітництва національних органів, встановлювати відповідних осіб за проведення розслідувань та кримінальне переслідування за особами, які підозрюються у вчиненні тяжких злочинів.

Євроюст ставлять такі цілі:

1. розвивати й покращувати координацію між компетентними органами країн-членів щодо дій, які необхідні виконувати щодо розслідувань та переслідувань, які дана держава проводить на своїй території.
2. Зміцнювати співробітництво між органами країн-членів, а саме сприяти виконанню запитів у сфері судової співпраці.

Однією важливою організацією в Європейському Союзі, що стосується безпекового співробітництва є Інтерпол. Багато хто вважає, що Інтерпол не є окремою наддержавним поліцейським органом, що може самостійно займатися пошуками небезпечних злочинців. Тобто, мається на увазі, співробітники Інтерполу не займаються тільки слідчою та оперативною роботою, щодо виявлення небезпечних злочинів та виявлення злочинців по цілому світу.

Головною функцією Інтерполу є створення та підтримка баз даних, які можуть використовувати правоохоронні органи держав-учасниць організації.

Основними принципами інтерполу є :

1. принцип поваги та дотримання прав і свободи людини є закладені в Конституції Інтерполу, в якій вказано, що взаємодія установ кримінальної повинна здійснюватися не тільки в рамках національного законодавства, а і за використання Декларації прав людини;

2. принцип законності, що вимагає від співробітників Інтерполу суворе дотримання національних та міжнародних норм права;

3. принцип рівності всіх держав-членів, який передбачає наділення країн-учасниць Інтерполу рівними правами, незалежно від політичного впливу та внесення фінансових внесків до бюджету Інтерполу;

4.принципова вага до державного суверенітету країн-учасниць. Важливим моментом є те, що співробітники Інтерполу, а також поліцейські інших країн не мають жодних прав здійснювати свою діяльність на території іншої країни без відповідної згоди;

5.принцип забезпечення невідворотності покарання. Даний принцип означає, що правоохоронні органи всіх держав-учасниць організації зобов'язані гарантувати. Що будь-яка особа нести справедливую відповідальність за скоєне нею кримінальне правопорушення;

6.принцип протидії виключно загальнокримінальним правопорушенням, що має забезпечити нейтралітет організації, а також захист суверенітету держав-учасниць.

7.принцип загальності поліцейського співробітництва, за яким будь-яка держава-учасниця може співпрацювати з іншими країнами-учасниками Інтерполу.

Процедурою оголошення в міжнародний розшук особи є одним із найсерйознішим інструментом Інтерполу. Повідомлення щодо оголошення особи в розшук опубліковується у вигляді “карточок”, яка є не лише інструментом міжнародного розшуку, але і способом обміну інформації між державами-учасницями. “Каточки “ мають різні кольори:

- 1.червона — розшук людини з метою її арешту та екстрадиції.
- 2.зелена — збирання інформації щодо можливих злочинців, які зазвичай є рецидивісти.
- 3.блакитна — збирання матеріалів щодо особи в інтересах слідства.
- 4.жовта — пошук зниклих безвісті осіб.
- 5.чорна — встановлення неопізнаного трупа.
- 6.фіолетива — пошук інформації щодо злочинних схем, інструментів злочину та способи їх вчинення.

Суттєві зміни в регіональній безпековій обстановці сталися після припинення участі Російської Федерації в Договорі про звичайні збройні сили в Європі та можливих всіх міжнародних договорів, які з ними пов'язані.

У 2013 році, перед тим як Російська Федерація проявила свою агресію щодо України, в питаннях оборони Європейський Союз перебував на званому роздорожжі. Саме тому Європейський Союз не бажав сприймати конфлікти на Близькому Сході, Грузії та Лівії, які безпосередньо загрожували безпеці країнам-членам Європейського Союзу.

В 2020 році, коли розпочався розпал коронавірусу, Європейський Союз вкотре переконався, що в пріоритеті є саме невійськові аспекти, а внутрішня складова. У липні 2020 року Європейська Комісія затвердила нову Стратегія безпекового союзу Європейського Союзу з 2020 року по 2025 рік. В даному документі детально розписується про розвиток цивільної безпеки в Європейському Союзі.

Попри наміри та можливості набуття цілковитого оборонного союзу, Європейський Союз все ще ним не став, можна навіть сказати, що перспективи є досить марними. Тому що, наприклад, Європейський союз немає взаємних гарантій такі як йдеться в статті 5 Вашингтонського договору, а щодо відносин з партнерами Європейський Союз не бере на себе жодних обов'язків. Також важливим моментом є те, що Європейський Союз не поветає кошти щодо індивідуальних витрат партнерів, що брали участі в спеціальних операціях Європейського Союзу.

Якщо переглянути останні документи Європейського Союзу можна побачити, що для забезпечення стабільності та розвитку Європейського Союзу щодо економіки, транспорту чи енергетики, почали більше приділяти уваги безпеці, особливо, що стосується оборонного питання та розвідки.

Саме тому, щоб покращити безпеку, а особливо у сфері оборони було проведено реформи. Було введено нововведення, які насамперед стосуються посилення оборонно-промислової кооперації всередині Європейського Союзу. В цьому напрямку головні сподівання покладалися на розробку та технологічні проекти у рамках Європейського Союзу з тільки створеного Європейського фонду оборони, а не з бюджету держав-учасниць Європейського Союзу. Керуванням цього оборонно-промислових заходів має

забезпечувати Європейська Програма оборонно-промислового розвитку⁹.

Співробітництво з партнерами Європейського Союзу, що охоплена Європейською політикою сусідства, здійснюється в рамках п'яти ініціатив. Одна з них є “Східне партнерство”. До цієї ініціативи разом з керівними структурами Європейського Союзу та деякими державами-учасницями Європейського Союзу належить ще шість держав-партнерів, а саме Україна, Грузія, Молдова, Азербайджан, Білорусь та Вірменія. Головними цілями “Східного партнерства” є зміцнення політичних та економічних відносин між Європейським Союзом, державами-партнерами та державами-членами Європейського Союзу.

Важливими змінами в політичному форматі Європейського Союзу відбулися після криз у регіональній безпеці. Формат “Східного партнерства” було створено відразу після агресії Російської Федерації проти Грузії, а угоду про асоціацію з трьома проєвропейськими країнами “Східного партнерства” Грузією, Молдовою та Україною, підписали після початку агресії Російської Федерації проти України.

Однією з ключових ознак “Східного партнерства” саме є те, що на територіях п'яти із шести членів “Східного партнерства” тривають конфлікти, а в Республіці Білорусі, де за підтримкою Російської Федерації укріплюється диктатура нелегітимного президента Олександра Лукашенка, триває важка внутрішньополітична криза. Ця країна, скорим темпом потрапить в ізоляцію від Європейського Союзу, який запровадив проти Білорусі санкції та створює реальний ризик, щоб потрапити в повну залежність від Російської Федерації. Між державами-членами “Східного партнерства”, а саме Вірменією та Азербайджаном спалахнув масштабний збройний конфлікт у 2020 році. При цьому Європейський Союз були осторонь від того всього, що було між двома державами, тоді як Туреччина та Російська Федерація брали безпосередню участь у цьому збройному конфлікті, які регулярно підтримували одну зі

⁹ Європейська програма оборонно-промислового розвитку:[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ec.europa.eu/growth/content/>

сторін, а потім виступали головними посередниками у процесі врегулювання збройного конфлікту.

На сьогодні для України рамками партнерства з Європейським Союзом у форматі “Східного партнерства” є визначені в документах Європейського Союзу щодо цілей та пріоритетів “Східного партнерства”, зокрема, таким документом “Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020 року¹⁰”.

У вищевказаному Спільному документі, який був прийнятий на Саміті “Східного партнерства” Європейського Союзу у Брюсселі 2017 році, були визначені рамки виконання поставлених завдань, передбачених робочим документом Європейського Союзу “Східне партнерство — зосередитись на ключових пріоритетах і досягненнях” від 2016 року. Вони передбачають отримати до 2020 року ряд великих результатів, у тому числі, спрямовані на виконання пункту 12 “Посилення співпраці в галузі безпеки”, там говориться про те, що: “ стійкість країн-партнерів буде посилена завдяки посиленню співпраці в галузі цивільної безпеки. Метою є підтримка партнерів, у тому числі за допомогою проектів з розбудови спроможності, для забезпечення безпеки їх населення, підвищення стійкості до загроз безпеці та кращої підготовки до запобігання та реагування на конфлікти та кризи”¹¹.

Основними цілями до 2020 року є те, що Будапештська конвенція буде повністю впроваджена у світі, зокрема, до процесуального законодавства для досягнення цілей державного співробітництва, внутрішніх розслідувань та міжнародної співпраці, створено діючі підрозділи щодо питань кіберзлочинності у правоохоронних органах, перелік кількості ризиків щодо транспортування вогнепальної зброї до гарячих точок країн, де тривають збройні конфлікти або війни, постійна участь у бойових групах Європейського Союзу, заходи які би зменшили ризик та готовності до

¹⁰ “Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020 року” :[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eu4business.org.ua/useful-materials/eastern-partnership-20-deliverables-for-2020-state-of-play-in-2018/>

¹¹ Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020 року” :[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eu4business.org.ua/useful-materials/eastern-partnership-20-deliverables-for-2020-state-of-play-in-2018/>

стихійних лих.

Отже, Європейський Союз створив організації для забезпечення порядку як в своїх країнах, так і в інших, які потребують допомоги, але на жаль, поки що, немає стабільності у сфері безпеки, тому даним організацією є куди розвиватися та покращувати свою, так звану, політику. Для досягнення визначених цілей Європейського Союзу застосовує ряд політичних, дипломатичних, економічних, торгівельних і фінансових інструментів. Що стосується безпекових інструментів, Європейський Союз запропонував пораду і також матеріальну допомогу стосовно сфери цивільної безпеки, правосуддя і охорони кордонів.

Перспективними напрямками досліджень спільної безпекової політики Європейського Союзу може бути: історичні аспекти європейської безпекової інтеграції із виявленням причин її виникнення та перспективами подальшого розвитку; вивчення основних безпекових акторів на європейській та міжнародній арені, особливостей та принципів взаємодії між ними, інтересів та механізмів їх захисту; оцінки ролі та можливостей суверенних держав, їх впливу на перебіг безпекових процесів у Європі та світі.

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В 1991 — 2013 РОКАХ

В країнах Європейського Союзу з кожним разом все більше приходиться розуміння, що зближення з Україною є не лише заради політичної асоціації та економічної інтеграції, але і для зміцнення безпекового співробітництва. Саме тому Україна очікує від Європейського Союзу в рамках партнерства, що стане повноправним членом організації та Україні буде легше протистояти проблемам, які можуть виникнути всередині держави, особливо що стосується національної безпеки.

Якщо Україна збереже свій цілісність, суверенітет, і не змінить курс на демократизацію та на інтеграцію до Європейського Союзу, саме тому основним завданням для України є підвищення власного безпекового потенціалу, який надзвичайно потрібний для України, і який можна запропонувати Європейському Союзу та інтегрувати до різноманітних безпекових програм Європейського Союзу. Основою для цього — є наявності спільних інтересів щодо безпекового співробітництва між Україною та Європейським Союзом. А саме такі спільні інтереси в Україні та Європейського Союзу у сфері безпеки звичайно існують.

Здійснюючи двосторонню зовнішню політику, Леонід Кравчук і Леонід Кучма прагнули якомога тісніше контактувати із європейськими країнами. Саме тому в лютому 1992 році Україна приєдналася до Гельсінського Заключного пакту наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ). Як в грудні 1994 року НБСЄ перетворилася на постійно діючу Організацію з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), та Україна увійшла до країн-членів цієї однієї з найбільшої європейської структури.

Наступним важливим етапом входження до сім'ї європейських народів стала Рада Європи. 26 вересня 1995 року Парламентська асамблея прийняла

документ, яка відкривавав Україні можливість вступу до Ради Європи. Однак, аналізуючи перебіг подій, що вимогами Ради Європи та рекомендувала Комітету міністрів, щоб прийняти Україну статутним вимогам Ради Європи та рекомендували Комітету міністрів прийняти Україну. Вступ саме до цієї європейської структури став важливим кроком на шляху до наступної мети. А саме асоціації з Європейським Союзом, а далі стати повноцінним членом в ньому.

Верховна Рада України затвердила в липні 1993 року зовнішньополітичну доктрину, в якій описувалося тісні економічні зв'язки із Західною Європою оголошувалося пріоритетною метою урядової політики. У червні 1994 році в Люксембурзі підписали Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Євросоюзом. Процес імплементації Угоди парламентами державами-учасниками Європейського Союзу затягнувся, і угода набула чинності лише в березні 1998 році. Зазначалося, що тільки після набуття Україною статусу країни із ринковою економікою, лише тоді стане можливим переговори про створення зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною¹².

Бажання України стати членом Європейського Союзу вперше було сказано Леонідом Кучмою на засіданні глав держав і урядів Ради Європи в січні 1996 року. З 1997 року на регулярній основі скликалися саміти Україна-Європейський Союз. На саміті, що відбувся у Відні в жовтні 1998 року, Леонід Кучма запропонував розпочати переговори щодо надання Україні статусу асоційованого члена Європейського Союзу, але його мало підтримав. Разом з тим Європейський союз надавав Україні значну суму коштів у вигляді безповоротної допомоги.

З огляду на останні події, що відбувалися, питання двостороннього партнерства України – Європейського Союзу у сфері безпекової політики набуває важливого значення. Співробітництво європейських країн і

¹² Віднянський С., Мартинов А. Україна в світі. – У кн.: Державотворчий процес в Україні. 1991-2006, К., 2007, с.877

правоохоронних органів України у сфері боротьби зі злочинністю та безпеки почала набувати системного характеру після того, коли видано Указ Президента України Леоніда Кучми від 11 червня 1998 року № 615/98, який було затверджено тільки Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу¹³.

Це було першим документом, який передбачав співпрацю Україна – Європейський Союз в правоохоронній сфері, і саме основне — це визначив всі основні напрямки стосовно діяльності органів, що відповідають за виконавчу владу до 2007 року, протягом цього періоду мали бути би створені передумови, необхідні, щоб набути Україні повноправного членства в Європейському Союзі. Наступним важливим документом став План дій “Європейський Союз — Україна” від 21 лютого 2005 року, ними було передбачено, що Міністерство внутрішніх справ України братиме участь щодо реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України та відповідно до своєї компетенції буде виконавцем понад двадцяти заходів Плану дій “Україна – Європейський Союз”, а саме в галузі “Юстиція, свобода і безпека”, буде проводити активну роботу стосовно сфери європейської та євроатлантичної інтеграції¹⁴.

В рамках документу План дій “Європейський Союз – Україна” партнерство двох сторін здійснювалася на основих шести програм: “Заохочення демократичних процесів в Україні та на Південному Кавказі”, “Міжнародне співробітництво стосовно галузі боротьби із кримінальною злочинністю” і “Підтримка належного врядування: проекти стосовно корупції”, “Проекти стосовно відмивання грошей і фінансування тероризму” та багато інших.

З 2001 року відбувалися постійні щомісячні консультації Російської

¹³ Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України в Європейський Союз» від 11 червня 1998 року за № 615/98 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.

¹⁴ План дії Європейського Союзу в галузі устичії та внутрішніх справ: Pogodztnu na IV zacidanni Komitety z putan spivrobotnuztva miz Ukraine ta EU 12. 12. 2001 g. (m. Kyiv). – [Electroni resurs]. – Rezim dostypu: <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Bozko C. O., Bozko J. O. Stan i perspectuvu spivrobotnuctva Ukraine z EU y contecsti spilnoii zovnishnioii i bespecovoiі polituku// Aktualni problemu miznarodnux vidnosun. – 2012. – Vupusk 111. Chactuna 1. – S. 98- 108

Федерації з Політичним та безпековим комітетом Європейський Союз. Найбільшою точкою даної співпраці це була пропозиція Німеччини у 2010 році, щоб створити Комітет із зовнішньої політики і безпеки Європейський Союз-Російська Федерація, який однак, так і не зміг запрацювати через принципові розбіжності щодо його формату.

Результатом існування ОПК та низького рівня державного оборонного замовлення на протязі певного часу стала втрата цілих напрямків в ОПК. Наприклад, наприкінці 2002 року на той момент міністр промислової політики Анатолій М'ялиця визнав, що обсяги виробництва в електроніці скоротилися майже у 100 разів, а “подальший занепад електронної промисловості може привести до економічної залежності від іноземних держав”.¹⁵ А саме аналізи ЦДАКР при цьому свідчать, що Україна втратила можливість, щоб виробляти боєприпаси, супутників із високими дозвільними можливостями і деякі інші номенклатури озброєнь та військової техніки. Щодо можливостей оборонної промисловості забезпечувати потреби національного війська, то дослідження ЦДАКР свідчить, що підприємства здатні виробити лише до 60 – 65 % номенклатури ОВТ, які потрібні для Збройних сил України щодо виконання своїх функцій.

Активна співпраця України та Європейського Союзу у сфері безпеки розпочалося майже після того як було запроваджено Спільну політику, безпеку та оборону у 1999 році і суттєво посилювалося завдяки наполегливому євроінтеграційному та євроатлантичному спрямуванню української влади після Помаранчевої революції, що відбулася з 2005 року до 2010 року.

Серед практичного партнерства найбільш успішною щодо контексту Спільної політики, безпеки та оборони є участь щодо врегулювання кризових ситуацій. Готовність європейської сторони до взаємодії з Україною в даному напрямку це пояснюється тим, що вони не прагнуть за нинішнього стану справ України, а саме розширеного політичного діалогу, вироблення і

¹⁵ : Експорт озброєнь та ОПК України, № 1-2, 2003 р

узгодження спільних позицій, подальшої розбудови механізмів співробітництва. Невеликим реальним внеском України стосовно технічних засобів і особового складу для реалізації миротворчих операцій ніяк не дає дозволу нашій батьківщині бути належним чином представленою в органах Спільної політики, безпеки та оборони на сучасному етапі, навіть й через фінансові аспекти. Саме тому це і є позицією європейської сторони, може навіть йти мова тільки про долучення України до миротворчих операцій і заходів щодо врегулюванні кризи Європейським Союзом.

Участь України в Спільній політиці, безпеки та оборони регулюється Угодою між Європейським Союзом і Україною стосовно визначення загальної схеми участі України в різноманітних операціях Європейського Союзу стосовно урегулювання криз з 13 червня 2005 року. Говорячи з вищевказаного європейська інтеграція України як стратегічний пріоритет державної політики, більш тісне залучення України щодо участі в Спільній політиці, безпеки та оборони відповідає національним інтересам нашої країни. Активні дії в даному напрямку дозволяють Україні реалізувати саме такі цілі:

- 1) залучатися до процесу становлення європейської системи безпеки, що дасть можливість розширити забезпечення національної безпеки;
- 2) розширити можливості для інтенсифікації військово-технічної співпраці з державами-членами Європейського Союзу, що слугуватиме розвитку та технологічній модернізації оборонно-промислового комплексу України;
- 3) сприятиме залученню до європейського політичного процесу, що дасть можливість зміцнювати європейську ідентифікацію України;
- 4) сприятиме зростанню партнерської довіри та створить ґрунтовні передумов справжнього партнерства;
- 5) сприятиме розгортанню ефективного політичного діалогу, що стосується європейській інтеграції України;
- 6) ствердження міжнародної репутації та ролі України щодо європейських справах як “справжнього та передбачуваного союзника, серйозного, відповідального європейського гравця”.

Так, у 2006 році було розроблено основні напрямки співпраці Міністерства оборони України із Європейським Союзом, які передбачали в основному розвиток військово-політичного діалогу, а саме, участь України у спільних військових навчаннях і миротворчих операціях, навчання українських офіцерів в Європейському коледжі безпеки та оборони, залучання Збройних Сил України у формування різноманітних бойових тактичних груп Європейського Союзу, використання можливостей України у повітряних перевезеннях. Саме в таких рамках в основному та й відбувалося безпекове співробітництво України та Європейського Союзу і в останнє десятиріччя. На визначення даних напрямів і інтенсивність безпекової партнерства України та Європейського Союзу значно вплинули такі фактори:

- обмеженість інструментів і пріоритетів Спільної політики, безпеки та оборони, яка випливала з її міжурядової природи, чіткого предмета регулювання і досить слабкого фінансування;
- мінімум інструментів Спільної політики, безпеки та оборони і напрямків співпраці щодо стосунків із третіми країнами;
- обов'язкове обережне ставлення до безпекового партнерства з країнами східноєвропейського регіону, яку Російська Федерація вважає власною сферою впливу;
- обмежені можливості України, а саме нестача фінансування, брак відповідних спроможностей, корупційні ризики та багато інших, що блокують більш активне залучення до спільних ініціатив.

У 2010 році було підписано угоду між Україною та Європолем про стратегічне партнерство. Головними позиціями даної угоди зводились до такого:

- Україна визначає Міністерство внутрішніх справ України діяти як основний національний контактуючий пункт між Європейським поліцейським офісом і іншими важливими та уповноваженими органами України;
- засідання між Європолем та відповідними органами України мають проводитися регулярно для того, щоб обговорити питання, які стосуються

даної Угоди та партнерства в цілому. Читаючи текст угоди слід необхідно зазначити, що “контактний пункт, призначений Україною, і той, що призначений Європолом, проводять між собою регулярні консультації з питань політики й питань, що становлять взаємний інтерес, з метою виконання їхніх завдань і координації їхніх відповідних дій”. Обмін інформації, визначений угодою, здійснюється лише за тих умов, що передбачено нею. Інформація, обмін стосовно якого здійснено згідно з даною угодою, повинна використовуватися лише під час розслідувань, кримінального переслідування, для того, щоб запобігти кримінальному правопорушенню та процесуальним діям, які пов’язані із кримінальною справою. Обмін інформацією не буде стосуватися запитань взаємного надання юридичної допомоги стосовно кримінальних справах. Унаслідок цього ніякі положення Угоди не будуть перешкоджати положенню будь-якої угоди стосовно надання взаємної правової допомоги, здійснення робочих контактів правоохоронних органів або будь-які інші угоди чи домовленості стосовно обміну інформацією між Україною та будь-якою іншою країною — членом, якої є Європейський Союз, не стосуватиметься їх якимось іншим чином і не впливатиме на них. Із Європолом також було підписано Угоду про оперативне партнерство, в якій покликано поглибити взаємодію сторін. Ця угода передбачає покращення партнерства між Україною та Європолом із метою підтримки країн-членів Європейського Союзу в попередженні та боротьбі із організованими злочинностями, тероризмом та багатьма іншими формами міжнародної злочинності, а саме шляхом обміну інформацією між іншими сторонами.

На порядку денному постають питання стосовно розробки угоди про партнерство із Європейською організацією із питань юстиції, завданнями якої є — це надання сприяння органами кримінального переслідування країн-учасниць Європейський Союз стосовно боротьби проти надзвичайно тяжкої транскордонної злочинності. З даною метою Євроюст координує взаємообмін інформацією, надає правову допомогу і процес видачі правопорушників.

Найбільш видимим виміром двосторонньої співпраці у сфері безпеки стала участь України у безпекових операціях Європейського Союзу. Український контингент служив у поліцейських місіях Європейський Союз і у Боснії та Герцеговині 2003 — 2012 роках і у Республіці Македонія 2003 — 2005 роках. У 2010 році Україна була приєднана до військово-морських операцій Європейського Союзу “Атланта”, які були спрямовані стосовно піратів сомалійського узбережжя. Також протягом перших років участі обмежилася присутність одного офіцера в штабі операції, і лише в січні — березні 2014 року у Аденській затоці був під чергуванням корабель “Гетьман Сагайдачний”. Другим ключовим напрямком це стала участь України у формуваннях бойових тактичних груп Європейський Союз: такі групи проходили підготовку в межах своїх власних країн і ще не брали участі у вирішенні жодних конфліктів. Взяття участі України в цих миротворчих місіях і різноманітних бойових тактичних групах продемонструвала проєвропейські налаштування на практиці та утвердила прагнення України виступати як одним із контрибуторів європейської безпеки. Також Україна вибрала шлях адаптації до політики Європейського Союзу, в тому числі й у безпековому контексті .

У 2005 році Україна вступила за отриманим правом до заяв та рішень Спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Саме цим правом Україна користувалася досить часто: воно мало дуже важливе символічне значення, тому що, згідно із інформацією, яка занходиться на сайті Міністерства закордонних справ, “Україна отримала ексклюзивне право виступати складовою позицій Європейського Союзу, яким користуються країни-кандидати та країни-члени Європейської економічної зони”¹⁶ .

Україна, безсумнівно, могла би запропонувати Європейському Союзу і ряд інших можливостей, можна навести такий приклад, як військовий госпіталь чи підрозділи інженерних військ або війська радіаційного,

¹⁶ Міністерство закордонних справ України: Україна-ЄС. Політичний діалог. Зовнішня політика та безпека. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/dialogue/foreign-policy> (дата звернення: 03.11.2016)

хімічного та біологічного захисту. Однак, через обмеженість фінансових можливостей української сторони, а також відсутність у сфері спільної політики та оборони механізму фінансової підтримки, щодо заходів військового співробітництва, то суттєво обмежує потенційні масштаби цього співробітництва, але іноді не дозволяють йому почати в рамках тієї або іншої миротворчої операції Європейського Союзу, як це трапилося, стосовно операції у Чаді у 2007-2008 роках, коли українська сторона могла надати для операції свій особистий військовий госпіталь, але потребувала значних коштів на його дообладнання. Необхідних коштів Україні надано не було, і країна не мала змоги надати свої можливості для участі у даній операції Європейського Союзу.

Основні напрями безпекової співпраці між Україною та Європейським Союзом, що поетапно підкреслювалися та розвивалися протягом попередніх десятиріч, були систематизовані, також поглиблені та зафіксовані у Порядку денному Асоціації¹⁷. Цей документ передбачав поглибленню діалогу та партнерства, поступовій конвергенції у сфері безпекової політики; недопущенні різноманітних конфліктів та сприянню регіональній стабільності, партнерство заради мирного вирішення багатьох регіональних конфліктів; партнерство стосовно нерозповсюдженню зброї масових знищень, роззброєння, контроль над озброєнням і експортом зброї, збільшенню участі України у цивільних і військових операціях Європейського Союзу, боротьбу із масовим тероризмом.

Хоч політика “позаблоковості” колишнього Президента України Віктора Януковича і передбачало відмову від членства в НАТО, але підкреслював відданість основним цілям європейської інтеграції, а саме у сфері безпеки та політичний діалог у безпековому співробітництві в часи його президентства суттєво пригальмували. Лише після поновлення цілісного проєвропейського курсу і підписання Угоди про Асоціацію в 2014 році, з однієї сторони, та

¹⁷ Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/document/248046005/st06978%20UA_15-1%20final.pdf (дата звернення: 03.11.2016).

агресія Російської Федерації, з іншого боку, порушили питання стосовно можливості суттєвого переосмислення безпекової співпраці.

Недосить важко побачити, що жодна із вимірів партнерства між Україною та Європейським Союзом не йшлося про гарантування безпеки самої України чи східної частини країни.

Основної причинию пригальмування щодо посилення безпекового партнерства між Україною і багатьма іншими державами Східного партнерства, з однієї сторони та Європейським Союзом, з іншої, як завжди є проблема і це Російська Федерація. Східне партнерство об'єднували ті країни, більша частина з яких мали значні військові конфлікти із Російською Федерацією на власній території.

Що ж стосується співробітництва у розвідувальних структурах, окрім традиційних контактів між спеціальними службами та обміну корисною інформацією, Україна та Європейський Союз почали відпрацьовувати й можливості іншого співробітництва. Представники підрозділів спеціального призначення Служби безпеки України та Міністерства оборони України у взаємодії з іншими державними відомствами вивчають можливості та ведуть переговори з іншими державами Європейського Союзу щодо участі у Військово-морській операції Європейського Союзу “Аталанта”. У листопаді 2008 року Радою Європейського Союзу було прийнято офіційне рішення, щодо того, щоб розпочати в рамках спільної політики, безпеки та оборони військово-морську операцію Європейського Союзу для боротьби з піратством близ узбережжя Сомалі під назвою “Аталанта”. Дана операція розпочалась 8 грудня 2008 року. Генеральний Секретаріат Ради Європейського Союзу та штаб операції “Аталанта”, який знаходився в місті Нортвуд, Велика Британія, виявили зацікавленість у пропозиціях України щодо участі в операції шляхом направлення озброєних груп захисту цивільних суден. Було проведено ряд заходів підготовки до цієї участі, у тому числі, обмін візитами, опрацювання необхідних питань забезпечення участі тощо. Однак, через невирішеність окремих питань правового, дипломатичного та фінансового характеру,

направлення українських спецназівців для участі у операції “Аталанта” поки що зтягується.

У 2010 році всі проекти зі створення нових комплексів озброєння було призупинено, а погляди нової влади на питання переозброєння лише напрацьовуються. Звісно, негативний вплив на цей процес створює той факт, що промисловість України поки що не має орієнтирів і затверджених програм. Ключові документи, що стосуються розвитку Збройних Сил України, мають пройти етапи затвердження у 2011 році. Тільки Програма розвитку озброєння і військової техніки до 2015 року передбачала залучити понад 200 підприємств галузі, програма будівництва військового корабля класу “корвет” припускає участь понад 60 заводів ОПК, програма створення серійного військово-транспортного літака Ан-70 залучає понад 40 українських підприємств.

На сьогодні існує достатньо правової бази для участі України у цій операції. Зокрема, 20 січня 2010 року бу підписаний Указ Президента України Віктором Ющенком “Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 20 листопада 2009 року “Щодо взяття участі України в спеціальних операції Європейського Союзу” який мав назву “EU NAVFOR ATALANTA”. Саме цим Указом передбачається залучити Україну до операції “Аталанта”. Відповідно до цього указу було відправлено повідомлення Високому представнику Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки про зазначене рішення України, та з часом було отримано офіційне запрошення Європейського Союзу Україні доєднатися до участі в операції Європейського Союзу “Аталанта”. Україна офіційно вважають учасником операції та отримує всі необхідні матеріали, так само, як і інші держави, наприклад Норвегія та Хорватія, Хорватія яка на той час не була членам Європейського Союзу, але брали участь у цій операції. Однак, участь України поки що обмежується направленням своїх представників до Оперативного штабу операції у місті Нортвуд.

Загалом, відкриття офісу розвідки Європейського Союзу сприяє

розширенню партнерства розвідувальних структур. Зате, гальмуючим чинником у подальшому розвитку партнерства між Україною та Європейським Союзом з питань розвідки, так само, як і із оборонних питань, це є низький рівень фінансування. Зокрема, бюджет Служби зовнішньої розвідки України у 2010 році становив навсього лише близько 50 мільйонів доларів, як на той час, бюджети відповідних розвідувальних служб провідних розвідок країн Європейського Союзу вичислюються сумами, які на один-два більшими.

Важливим є те, що України, яка офіційно досить тривалий прагне до адаптації, приєднання та інтеграції до інституцій Європейського Союзу, то Російська Федерація бачить себе як рівним партнером, який спільно із Європейський Союз визначає і буде визначати безпековий порядок на континенті та буде розбудовувати спільні консультативні органи із питань безпеки. Тому у 2008 — 2010 роках, відразк після війни в Грузії, і одночасно із американськими ініціативами стосовно “перезавантаження”, то деякі країни Європейський Союз досить серйозно розглядали план Дмитра Медведєва стосовно розбудови інклюзивної системи європейської безпеки, і переглядали ролі та повноваження ОБСЄ, що отримав назву “процес Корфу”. Досить часто тема перебудова безпекової структури звучать на конференції у сфері безпеки в Мюнхені. Україна, як і багато інших держав Східного партнерства, які не були членами безпекової організації, у розробці даної ініціативи участі не брала, хоча, досить дивним, що саме їх стосувалася небезпека опинитися в так званій “сірій зоні”, якби всім сторонам вдалося досягти спільного порозуміння.

Слабкість Європейського Союзу як ключового безпекового гравця проявилось саме в тому, що Європейський Союз з усіх сил намагається тримати нейтралітет в конфліктах де участь бере Російська Федерація та уникати взяття участі, як прямого залучення до його вирішення. Прикладом є те, що на ідею української влади спорядити на окуповані території Донбасу озброєну місію Європейського Союзу в рамках Спільної політики, безпеки та

оборони, то реакція була дуже різко негативною, і цьому питанню навіть не надалося серйозному обговорюванню.

Крім представників Міністерства оборони, у миротворчих операціях також брали участь і представники Міністерства внутрішніх справ, зокрема, український миротворчий персонал з січня 2003 року по грудень 2005 року, які брали участь у Поліцейській Місії Європейського Союзу у Боснії і Герцеговині, а з лютого 2006 року до грудня 2007 року п'ять представників Міністерства внутрішніх справ України брали участь в оновленій EUPM ВiН. Пізніше, у квітні 2009 року два представники Міністерства внутрішніх справ України знову прибули до Поліцейської Місії ЄС у БіГ, а у червні 2009 року – ще три представники Міністерства внутрішніх справ України.

Окрім заходів військової дипломатії та співробітництва під час миротворчих операцій посідає місце і спроби створити довготривалі постійно діючі багатосторонні формати, такі як українсько-польський механізований батальйон “УКРПОЛБА” - по роті від кожної сторони та об'єднаний штаб, багатонаціональний інженерний батальйон “Тиса”. Окрім цього, продовжуються спроби створити тристоронню українсько-литовсько-польську миротворчу бригаду “ЛИТПОЛУКРБРИГ”. Українська сторона визначила для участі лише один аеромобільний батальйон, артилерійську батарею та декілька окремих рот і взводів, які забезпечені загальною чисельністю близько 500 осіб.

Також варто зазначити, що досвід спільних навчань, освіти, та спільної участі у миротворчих та антитерористичних операціях створює необхідне підґрунтя для заявленого Україною бажання брати участь у формуванні багатонаціональних бойових тактичних груп Європейського Союзу. Це визначено одним із пріоритетів Порядку денного асоціації Україна – Європейський Союз, що стосується Міністерства оборони України, а також Робочого плану співробітництва Збройних Сил України і Секретаріату Ради Європейського Союзу на 2010 рік.

Накладення зовнішніми партнерами гласними та негласними вето — це

досить мінімалістичне трактування Будапештського меморандуму, який був підписаний 5 грудня 1994 року, спроба зупинити російську агресію всіма засобами дипломатичного тиску, а також вимогами стосовно внутрішнього перезмінками України, а також обмеженням політичного характеру це все визначило основними формами залучення Європейського Союзу до безпекової підтримки стосовно України: безпековий діалог, отримання консультативнодорадчої та професійна підготовка військовослужбовців, матеріально-технічна допомога, одним із ключових це запобігання корупції, освітня співпраця та багато інших.

Згідно з опублікованим у квітні 2011 року у Щорічному Посланні Президента України, на той час Віктор Янукович, до Верховної Ради України проектом нової редакції Стратегії національної безпеки України, що в пріоритеті стратегічних інтересів України є: “формування сприятливих умов для реалізації інтересів громадян, суспільства і держави, дальшого поступу України як демократичної держави із стійкою та зростаючою ринковою економікою, що керується європейськими політичними й економічними цінностями, в якій повага і захист прав і законних інтересів усіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп є запорукою незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України.”¹⁸.

Важливо відзначити, що перелік загроз, які є визначеними українським проектом Стратегії національної безпеки майже повністю співпадає з переліком загроз які є на теренах Європейського Союзу:

- швидке поширення зброї масового ураження;
- міжнародний тероризм;
- транснаціональна організована злочинність;
- нелегальна міграція;
- піратство;

¹⁸ Про Стратегія національної безпеки України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text>

- ескалація міждержавних і громадянських конфліктів;

Тож є очевидним той факт, що близькість між Україною та Європейським Союзом щодо визначення стратегічних інтересів та сприйняття виниклих загроз створює сприятливі умови для розвитку безпекового співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Прагнення України, щоб стати державою-членом Європейського Союзу створює багато нових стимулів для цього, наприклад, щодо питання протидії поширенню зброї масового ураження або врегулюванню конфліктів на міжрегіональному рівні. Одним із вдалих прикладом може бути співпраця в рамках операції Європейського Союзу у Молдові по забезпеченню миру на кордоні в Придністров'ї.

Окрім спільних інтересів як основи із сприятливих чинників щодо інтеграції України у сферу безпеки Європейського Союзу, Україна на свій технологічний, ресурсний, людський та на інші можливі потенціали, в майбутньому може стати не тільки однією з найуспішних кандидатів на вступ до Європейського Союзу, а й можливо впливовою регіональною державою і навіть мати можливість відігравати важливу роль у складі Європейського Союзу. Хоча керівництво країни постійно наголошують, що членство у Європейському Союзі є головною гарантією національної безпеки, однак, у найближчі роки через невирішені історичні та сучасні, внутрішні та зовнішні проблем значно гальмуватиме інтеграційні процеси між Україною та Європейським Союзом.

Однак, на жаль, Україна не відповідає навіть основним стандартам європейських демократій, які входять до складу Європейського Союзу, про що також відверто пишеться у проєкті Стратегії національної безпеки України: “Сьогодні більш нагальними залишаються внутрішні виклики національній безпеці. Консервація неефективної пострадянської суспільної системи, насамперед державної влади, викривлення демократичних процедур, що штучно стримувало процеси кадрового оновлення державних органів, обумовили слабкість, а подекуди і неспроможність держави виконувати її

функції, насамперед у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, зростаючу недовіру до неї з боку суспільства. Продовження використання витратної економічної моделі, відсутність стимулів до інноваційних процесів і динамічного розвитку нових технологічних укладів обумовлюють неконкурентоспроможність української економіки, унеможливають кардинальне підвищення рівня та якості життя населення, провокують посилення соціальної напруги, поширення протестних настроїв. Зазначені чинники разом із незадовільним станом системи забезпечення національної безпеки, поширенням корупції в її органах перешкоджають розв'язанню нагальних проблем суспільного розвитку, сприяють політичній радикалізації, призводять до зростання екстремістських настроїв і рухів, що у стратегічній перспективі може створити реальну загрозу національному суверенітету і територіальній цілісності України.”¹⁹ .

Зазначена твердження підтверджується і даними соціологічних опитувань, які проводилися. Зокрема, про посилення соціальної напруги в Україні свідчать дані соціологічної служби Центру Разумкова: співвідношення оцінок опитаних громадян України у лютому 2011 року, вважали, що в результаті нових президентських виборів ситуація у країні значно покращилася — 17,2% і ті, хто вважали, що ситуація погіршилася — 48,4%, то можна зробити висновок, що народ України настільки розчарувалися в державній владі Президента, що складається явно не користь влади. “Загалом, рівень повної підтримки діяльності інститутів влади з квітня 2010р. по лютий 2011р. знизився більш ніж удвічі: Президента — з 40,9% до 17,8%; Уряду — з 26,6% до 10,8%; Парламенту — з 16,6% до 7,6%”.²⁰

Також значно знижується оцінка діям Уряду у сфері забезпечення демократичної свободи, соціальної політики та ставлення до громадян України, гуманітарної політики, боротьби з корупцією і злочинністю. За даними опитувань громадяни України не вірять, що державні органи,

¹⁹ Про Стратегія національної безпеки України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text>

²⁰ «Діяльність нової влади в оцінках громадян». Національна безпека і оборона, №3, 2011 р. с.62-76.

покликані, щоб захищати права, закони та безпеку, діють не за своїм призначенням та вважають, що вони захищають, впершу чергу, інтереси влади, а щодо боротьби із корупцією та злочинністю ставляться вибірково, тобто краще до тих, хто зміг підупити. Відповідно, соціологи фіксують, що: “високий рівень вербальної готовності громадян до участі в акціях протесту для захисту своїх прав та інтересів. Прихильники протестної поведінки складають більшість або відносну більшість у всіх регіонах України”²¹.

Визначені тенденції в Україні виглядають досить таки тривожними, оскільки історія і досвід не лише України, а й інших провідних країн свідчать, що коли відсутня довіра до влади та коли ігнорують думки громадян своєї ж країни, вони можуть згодом вдатися до різноманітних протестних акцій та навіть агітацій. В Україні часто виникає проблема подвійних стандартів, яка на даний час поки що набагато гостріша, ніж в країнах Європейського Союзу. Щодо співробітництва України з країнами Європейського Союзу особливо яскраво спостерігається явище щодо діяльності судової влади України, також щодо питання залучення іноземних інвестицій, про що свідчать значна кількість коментарів різноманітних європейських бізнесменів, урядовців та зокрема і дипломатів. Отож, думка Посла Франції в Україні Жака Фора відображає велтку кількість проблем у сьогоdnішніх стосунках між владою України та бізнесом й громадською структурою Європейського Союзу: “...у мене, на жаль, уже неодноразово був привід, спілкуючись із українськими мас-медіа, відзначати труднощі, на які наражаються європейські і, зокрема, французькі компанії у своїй діяльності в Україні; ...українські судові органи виносили рішення, які, на жаль, мали дивний для нас характер, оскільки не відповідали принципам права, що функціонує сьогодні у країнах Європи; ...ми проситимемо, щоб нам було надано пояснення, чому є такий розрив між заявленими намірами та конкретними діями; ...ми є свідками створення певної конструкції, дивної для країни, яка заявляє про свою відданість ринковим принципам. Створення цієї системи, коли на ринок вводиться певна

²¹ «Діяльність нової влади в оцінках громадян». Національна безпека і оборона, №3, 2011 р. с.62-76.

державна компанія, іде врозріз з українськими офіційними заявами, а також із тими принципами, за якими працює Європейський Союз, куди Україна, згідно з її заявами, прагне інтегруватися; ...неправильно вважати, що зауваження або оцінки, які звучать із боку закордонних засобів масової інформації, громадських організацій чи політичних діячів стосовно тих тенденцій, котрі спостерігаються в Україні в сфері дотримання громадянських свобод і прав людини, нібито впливають із якоїсь підступної логіки й керуються якимсь лихим наміром щодо України.”²².

Існує та багато інших різноманітних ознак, що значно погіршують імідж нашої країни України в очах демократично європейських і міжнародних спільнот. Це і переведення України з 2010 року за підсумками з категорії «вільних» до категорії «частково вільних» країн, і що тягне за собою зниження рейтингів України в категоріях, що стосуються свободи преси, найважливішим — це боротьба з корупцією, свободи підприємництва та іншим. Саме тому, через економічні та політичні відносин між Україною та Європейським Союзом відображається і співпраці у сфері безпеки. Вони як були так і залишатимуться, та будуть основним із стримуючим чинником безпекового співробітництва між Україною та Європейським Союзом, та саме дані проблеми не дозволяють Україні інтегруватися до Європейського Союзу, якщо держава не розпочне вживати всіх можливих рішучих заходів , щоб виправити дану ситуацію.

В Україні є багато спільних цінностей, що декларуються, але є значні проблеми з реалізацією даних декларацій, саме тому Європейський Союз вже багато раз звертала увагу на це. Зокрема, можна відібрати певні положення Резолюції Європейського Парламенту²³ щодо України, яка була прийнята у листопаді 2010 року: “ ... в той час як Україна є європейською країною, що має стратегічне значення для ЄС, а її розмір, ресурси, населення та географічне розташування дає відмінну позицію в Європі і робить Україну

²² Жак ФОР: «Діалог між владою та опозицією — необхідна умова для сучасної демократії». Тетяна Силіна, Дзеркало тижня. Україна №7, 25 лютого 2011 р

²³ Резолюція Європейського Парламенту прийнята 25 листопада 2010 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a37#Text

ключовим регіональним актором; ...були висунуті звинувачення, що демократичні свободи, такі як: свобода зібрань, свобода слова і свобода засобів масової інформації, в останні місяці опинилися під загрозою; ... підкреслює, що Україна має Європейську перспективу та сильні історичні, культурні та економічні зв'язки з Європейським Союзом, і що вона є одним з ключових партнерів Союзу у програмі Східного Партнерства, справляючи значний вплив на безпеку, стабільність і процвітання всього континенту; ... висловлює стурбованість з приводу останніх подій, які можуть підірвати свободу ЗМІ і плюралізм; закликає українську владу вжити всіх необхідних заходів для захисту цих важливих аспектів демократичного суспільства; ... підкреслює необхідність зміцнення довіри, стабільності, незалежності та ефективності інститутів, що гарантують демократію та верховенство права й сприяють узгодженому процесу конституційної реформи на основі чіткого розподілу повноважень та ефективної системи стримувань і противаг між державними інститутами; ... закликає владу повністю розслідувати всі повідомлення про порушення прав і свобод для виправлення будь-яких виявлених порушень, а також дослідити роль Служби безпеки України у зв'язку з втручанням у демократичні процеси; ... закликає українську владу активізувати зусилля по боротьбі з корупцією; очікує у цьому зв'язку, що позитивні політичні заяви будуть супроводжуватися рішучими діями у боротьбі з корупцією на всіх рівнях на основі політичної неупередженості; закликає до створення рівних умов для бізнесу і для застосування однакових правил для вітчизняних та іноземних інвесторів; ... зміцнення верховенства права та поваги основних свобод буде мати вирішальне значення для досягнення контрольних показників у процесі лібералізації візового режиму; ...”

Також слід зазначити, що існують і позитивні явища та тенденції, які значно сприяли б зміцненню саме європейського напрямку інтеграції України. Це не тільки здобутий досвід співробітництва в рамках офіційних безпекових та інших заходів, але й наявність громадянського суспільства, те, що

український народ готові боротися за свої права.

Однак проблемні питання, які існують не лише в Україні, але і в Європейському Союзі. У першу чергу, питання щодо ресурсного забезпечення заходів власної безпеки країн-членів та розвиток демократичних і ринкових перетворень у країнах які межують з кордонами Європейського Союзу, у тому числі з Україною. З точки зору щодо власної безпеки Європейського Союзу, питання недостатнього фінансування європейськими країнами, щодо речей, які потребують оборона та безпека стало вже постійною проблемою. А стосовно допомоги дружнім країнам Європейського Союзу, що стосується в основному розвитку демократії та ринкових перетворень, то долею Східного Партнерства, врегулювання конфлікту між Грузією та Російською Федерацією, участі європейських країн у військових операціях, які проводилися в Лівії, Афганістані та інших, на думку багатьох аналітиків, свідчать що існує досить багато слабкостей щодо безпекового потенціалу Європейського Союзу щодо протидії загрозам та викликам, які існують на сьогодні.

Особливим значенням для європейської безпеки, а також для перспективи інтеграції України у сфері безпеки Європейського Союзу мають протиріччя щодо співробітництва з Російською Федерацією. Певний час Російська Федерація не визнавала чіткої позиції стосовно безпекового співробітництва між Україною та Європейським Союзом, однак, що стосувалося політичного та економічного вимірі Україну вважає своєю стратегічно зацікавленою країною.

Із сторони керівництва України, то регулярно наголошується про те, що країна готова взяти участь стосовно вдосконалення нової європейської безпеки, включаючи, брати участь у різноманітних миротворчих операціях. Щодо цього в Україні існує не тільки інтерес у майбутньому інтегруватися в спільну політику безпеки та оборони, але і збільшити суттєвий потенціал безпеки у різноманітних секторах, насамперед, що стосується оборонної сфери, у оборонній промисловості, питаннях, що стосуються контролю над

озброєннями і правоохоронної діяльності, але, реалізація цих потенціал пригальмовується через такі основні чинники, як неефективність державної системи управління та координації у сфері безпеки, незавершеність реформ, недостатнє фінансування, і найбільш важливе — це розповсюджена корупція.

Завдячуючи тісній співпраці у міжнародній практиці механізмам оборонного співробітництва, а також існуючим можливостям України з однієї сторони, і потребам Європейського Союзу щодо додаткових сил та засоб з іншого боку, співробітництво між Україною та Європейським Союзом щодо військової сфери за останні роки вже набуло помітного розвитку. Перші контакти між військовими керівниками України та Європейського Союзу, на яких обговорювалися основні напрями майбутнього військового співробітництва, відбулися у кінця 2005 — початку 2006 років. Українська сторона почала опрацювати списки пріоритетних напрямів військового співробітництва та передала своєму керівництву, а саме Військового Комітету Європейського Союзу. Окрім основних заходів воєнної дипломатії, такі, як обмін візитами, військова тренування і військові навчання, військова освіта, Україна запропонувала ще й практичні кроки, а саме, участь у миротворчих операціях, залучення потенціалу країни для використання у складі бойових тактичних груп ЄС, а також застосування української військово-транспортної авіації для потреб Європейського Союзу.

З 2007 року обидві сторони почали кожного року погоджувати Робочий план співробітництва Збройних Сил України та Секретаріату Ради Європейського Союзу у сфері спільної політики та оборони. Станом на 2010 рік, Військовий комітет Європейського Союзу серед держав не членів Європейського Союзу уклав такий документ лише з Україною, що очевидно свідчить про визнання військової могутності України. Саме завдяки цьому контакти між військовими структурами набули такого планового характеру, що дозволяло опрацювати ряд практичних ініціатив. Зокрема, було підготовлено пропозиції і направлено для врахування в Європейський Союз щодо залучення до складу “бойових тактичних груп” Європейського Союзу

українського санітарно-транспортного літака аеромедичної авіації Ан-26 “Віта”, військово-транспортного літака Іл-76МД, а також штабних офіцерів. У 2009 році Україна долучилася до Багатонаціональної вертолітної ініціативи Європейського Союзу і НАТО, а у лютому 2011 року було прийняте рішення щодо використання протикорабельного патрульного літака-амфібії Бе-12 Військово-Морських Сил України в інтересах щодо боротьби з піратством в рамках операцій Європейського Союзу.

В інших випадках країни Європейського Союзу можуть підписувати з Україною двосторонні контракти, як, це наприклад відбулося між Україною і Данією щодо застосування українських військових літаків Іл-76МД для транспортування пального до Гренландії. У 2011 році було проведено вже третю операцію “Північний Сокіл” із залученням українського транспортного літака для доставки пального у віддаленні райони Гренландії в інтересах данської сторони. Також можна відзначити існуючу можливість підписання багатосторонніх договорів, наприклад, таких як проміжне вирішення стратегічних авіаперевезень (SALIS) щодо використання важких транспортних літаків Ан-124-100 “Руслан”, які знаходяться у власності України та Російської Федерації, призначені для транспортування вантажів в місця проведення військових та миротворчих операцій.

Значний досвід співробітництва України з НАТО, також сприяє розвитку співробітництва України та Європейського Союзу у сфері безпеки. В рамках цього співробітництва проводяться на постійній основі консультації в рамках п’яти спільних робочих груп, курси професійної та мовної підготовки для українських військових і цивільного персоналу структур безпеки за рахунок НАТО, обмін досвідом, допомога у реформуванні та досягненні визначених стандартів взаємосумісності, кібернетичному захисті тощо. Також НАТО підтримує співробітництво з Україною у ліквідації надлишкових боєприпасів, перепідготовці військовослужбовців, що звільняються в запас, наукових дослідженнях, транзитному перевезенні багажів НАТО через територію України та у ліквідації наслідків природних та техногенних

катастроф. Останніми роками набуває розвитку такий важливий для безпеки України та суміжних з нею держав-членів НАТО процес як обмін даними про повітряну обстановку.

З огляду на досягнутий досвід співробітництва з НАТО, варто очікувати, що в разі наявності спільних інтересів, партнерство у військовій сфері з Європейським Союзом може бути конструктивним, як із НАТО. При цьому, досить важливу роль у реалізації військового потенціалу України в інтересах європейської безпеки буде відігравати накопичений суттєвий досвід співробітництва в рамках двосторонніх програм військового співробітництва між Україною та окремими державами-членами Європейського Союзу. З переважною більшістю країн Європейського Союзу Україна проводить інтенсивні військове співробітництво. А саме з такими державами-учасницями Європейського Союзу, як Німеччина, Велика Британія, Франція, Польща, Швеція, Італія, які надають українській стороні великі можливості щодо вивчення іноземних мов, ознайомлюватися з передовим досвідом, а також можливість отримання військової освіти у їхніх навчальних закладах. Саме дані країни, з огляду на їхній значний досвід власних збройних сил та потужний ресурси надають Україні допомогу з питань оборонного будівництва, а саме найбільше, Велика Британія, Німеччина та Франція за власний кошт утримують при Міністерстві оборони України своїх радників рівня підполковник-полковник (Німеччина, Франція) або їхніх цивільний еквівалент (Велика Британія). Також підтримується інтенсивне військове партнерство з Австрією, Бельгією, Болгарією, Грецією, Естонією, Латвією, Литвою, Норвегією, Нідерландами, Румунією, Словаччиною, Угорщиною, Фінляндією та Чеською Республікою.

За багато років планових проведених заходів з окремими країнами Європейського Союзу у стосунках з цими країнами навіть виникла певна спеціалізація. Наприклад, з британською стороною значно особливо розвиваються відносини з тематики мовної підготовки, військової освіти, військово-морських сил та сил спеціальних операцій. Із представниками

збройних сил Німеччини склалися тісні стосунки з питань оборонного менеджменту, управління персоналом, радіаційного, хімічного та біологічного захисту, зв'язку, утилізації застарілих боєприпасів тощо. Із французькими партнерами добре вдається організувати тісну співпрацю між представниками військово-морських сил, інженерних військ, військової освіти, професійної підготовки сержантів, миротворчої діяльності та інші.

Важливе місце у військовому співробітництві з усіма вище зазначеними країнами займає також практична підготовка миротворців у спеціалізованих центрах, а також проведення спільних військових навчань за миротворчою тематикою. Миротворче співробітництво дозволяє забезпечувати сумісність українських військових підрозділів і персоналу з підрозділами країн Європейського Союзу під час реальних миротворчих операцій. Позитивний практичний досвід Україною було отримано у ході багаторічної місії спільного українсько-польського батальйону в Косово, під час включення української механізованої бригади до складу польської дивізії в Іраку, а також коли було залучено українсько-військовий персонал до складу литовської групи реконструкції провінції та польського військового госпіталю в Афганістані. Важливий досвід співробітництва із флотом та портами Греції отримують та українські військові кораблі і їх екіпажі під час щорічної ротації в рамках участі України у антитерористичній операції НАТО у Середземному морі “Активні зусилля”.

Зі свого боку, військове керівництво Європейського Союзу та окремих держав-членів підтвердило зацікавленість у залученні України до багатонаціональних бойових тактичних груп Європейського Союзу у рамках спільної політики, безпеки та оборони. Виходячи з факту спільної зацікавленості, Україна вже задекларувала пропозиції щодо внеску до складу багатонаціонального бойового тактичної групи Європейського Союзу “HELBROC”, країни, що входять — Греція, Болгарія, Румунія, Кіпр, яка чергувала у другому півріччі 2011 року, зокрема, це є: рота морської піхоти, транспортний літак Іл-76МД, група штабних офіцерів Збройних Сил України.

Окрім цього, розпочато опрацювання можливого залучення України до італо-угорсько-словенської багатонаціональної бойової тактичної груп Європейського Союзу, яка заступала на чергування у другому півріччі 2012 року. Поки що, для участі у цій багатонаціональній бойовій тактичній груп Європейського Союзу було визначено направити від України літака Іл-76 МД.

Слід зазначити, що з можливим приєднанням України до багатонаціональної бойової тактичної груп Європейського Союзу Європейський Союз напевне буде потребувати вдосконалення нормативно-правова база участі підрозділів України у операціях за кордоном. Адже така участь буде означати перебування виділених сил у визначеному стані готовності протягом визначеного часу і їх можливе негайне направлення для виконання завдань у складі міжнародних військових формувань під егідою Європейського Союзу.

Оскільки заявлені до багатонаціональної бойової тактичної груп сили та засоби мають певний час перебувати в готовності щодо швидкого застосування, то у разі прийняття рішення на застосування, проведення існуючої стандартної довготривалої процедури згідно чинного законодавства України щодо надання дозволу на направлення контингенту для участі в операції за кордоном буде значно обмежувати можливості участі українських підрозділів у миротворчих операціях Європейського Союзу через відсутність процедури для прискореного прийняття рішення стосовно підрозділу, який постійно перебуває в стані підвищеної готовності до застосування.

Окрім цього, потрібно враховувати і ту обставину, що на сьогодні в Європейському Союзі діє правило, за яким країна-контрибутор до багатонаціональної бойової тактичної груп Європейського Союзу здійснює самостійно фінансове й матеріально-технічне забезпечення своїх контингентів. Тож очевидно, це той випадок, коли зовнішньополітичний чинник можливої участі України в операціях і структурах Європейського Союзу має дати поштовх до виділення необхідних фінансових ресурсів для реформування Збройних Сил України взагалом. Адже попри наявний

військовий потенціал, який Україна може запропонувати іноземним партнерам, потреби її власної оборони забезпечуються вкрай недостатньо, а про відсутність суттєвого прогресу у військовому будівництві і реформуванні збройних сил заявляють і влада і опозиція.

Наприклад, Президент України Віктор Янукович у січні 2011 року заявив, “Перед нами стоїть завдання практично, як кажуть, з “нуля” створити нові національні Збройні Сили”. Практично те ж саме, хоча й у більш різкій формі заявив Голова Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, представник парламентської опозиції Анатолій Гриценко: “Перше. Збройні сили неспроможні виконувати завдання навіть мирного часу. Друге. Ситуація в армії близька до катастрофи. Третє. Офіцерський склад деморалізований.”²⁴

Президент, зі свого боку, пообіцяв, що “Держава дбатиме про військову безпеку, починаючи з підвищення соціального статусу військовослужбовців та відродження бойового духу – до формування якісно нової структури Збройних Сил, модернізації озброєнь і пристосування військової доктрини до викликів сучасного світу.”²⁵ Але чи ці амбітні плани збудуться – покаже час. А поки що у черговому посланні Президента до Верховної Ради зазначається завдання “стабілізація ситуації у Збройних Силах і зупинення зниження рівня їх боєздатності та боєготовності”.²⁶

Статистика фінансування оборонних витрат протягом практично всіх років незалежності України свідчить не на користь оптимізму. Якщо за міжнародними нормами оборонний бюджет для забезпечення потреб бойової підготовки і модернізації має передбачати близько 50% витрат, то в Україні ця частка майже завжди коливалася в межах 10-15%, а решта 80-85% Збройними Силами фактично набридали, мається на увазі, витрачалася на утримання особового складу та інфраструктури. При цьому, фактичних обсягів

²⁴ Див.: інтерв’ю Анатолія Гриценка «А.Гриценко: Ситуація в армії близька до катастрофи». Главное, 18 січня 2011 р., www.grytsenko.com.ua

²⁵ 7 «Виступ Президента України Віктора Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України». Прес-служба Президента України Віктора Януковича, 22 січня 2011 р., www.president.gov.ua.

²⁶ «Модернізація України – наш стратегічний вибір. Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України». Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2011, www.niss.gov.ua.

фінансування утримання, попри значну частку в бюджеті, все одно не вистачало навіть на забезпечення мінімальних потреб. Для порівняння – сусідня Польща в останні роки витрачала понад \$5 млрд. на потреби війська, а Україна, в якій Збройні Сили майже у півтора рази більші за польські витрачала в чотири рази менше – в межах \$1,2-1,5 млрд.

Оборонним бюджетом на 2011 рік передбачається виділення 13,6 млрд. гривень (приблизно – \$1,7 млрд.) що становить 12% зростання порівняно з попереднім роком. Також плануються певні зрушення у співвідношенні між витратами на утримання (близько 70%) та витратами на розвиток (30%). При цьому, зберігається двозначність розподілу бюджету на так звані загальний та спеціальний фонди, тобто, гарантовані державою витрати у загальному фонді і те, що держава пропонує Міністерству оборони “заробити” і витратити на власні потреби. Обнадійливим є те, що зростання частки загального/гарантованого фонду в 11,4 млрд. гривень (\$1,4 млрд.) становить 30%, а 2,2 млрд. гривень, (або \$300 млн.) все ще має надійти з гіпотетичного спеціального фонду. Останній ніколи повністю не наповнювався і не дозволяє чітко планувати певні програми. Зокрема, на закупівлю озброєнь бюджетом передбачається виділення 571 млн. гривень (\$71,4 млн.), однак, більша частина цих витрат має бути забезпечена зі спеціального фонду, що не гарантує планової роботи. Безумовно, таке явище як спеціальний фонд було вимушеним кроком десять років тому, але зараз потрібно від цього відмовлятися. Окрім того, що така практика не відповідає європейським стандартам і не дозволяє виконувати всі заплановані програми, деякі джерела наповнення спеціального фонду сприяють проявам корупції серед військових.

При цьому, важливо зазначити і те, що низький рівень соціального забезпечення українських військовослужбовців та високий рівень корупції в українському суспільстві загалом також створюють сприятливе середовище для корупції серед військових. Це негативне явище, на жаль, спостерігалось і серед українських миротворців. Претензії до них в контексті корупції мали місце у колишній Югославії, в Іраку, в Лівані та в Косово.

Зрозуміло, що для суттєвого підвищення можливостей України інтегруватися у сферу безпеки Європейського Союзу самого лише механічного збільшення обсягів фінансування заходів військового партнерства з Європейським Союзом все одно буде недостатньо. Відсутність прогресу у військовому будівництві і реформуванні збройних сил напевне вплине і на якість українського потенціалу участі у заходах безпеки Європейського Союзу. Без завершення оборонних реформ, без модернізації озброєнь або без переозброєння, Україні стати надійним ефективним безпековим партнером Європейського Союзу буде дуже важко. Хоча в ефективності такого партнерства, як вже було зазначено у попередньому розділі, зацікавлені і Україна, і Європейському Союзу. Однак, поки що тема оборонної і безпекової реформи залишається і для самого Європейського Союзу другорядною, якщо не маргіальною. Поки що увага до цієї теми притаманна лише НАТО та окремим державами-членам Європейського Союзу, але не організації в цілому.

Аналіз можливостей співробітництва України та Європейського Союзу у сфері військово-технічного співробітництва показує цікавий факт. З однієї сторони, практично не існує юридичних перешкод для розвитку військово-технічного співробітництва, а з іншої, частка партнерства України з Європейським Союзом у даному питанні протягом усіх років нової історії України не перевищувала, за підрахунками центру досліджень армії, конверсії та розброєння²⁷, 2,5% від загального обсягу військово-технічного співробітництва України з іноземними державами. В цьому є щось логічне пояснення — на шляху реалізації існуючого потенціалу залишається занадто багато перепон, які можливо і потрібно якомога скоріше знищити в інтересах як і України, так і Європейському Союзу.

По-перше, - і, скоріше за все, це, що Україна майже не здійснює переозброєння власних Збройних Сил, в результаті чого відсутні замовлення

²⁷ Центр досліджень армії, конверсії та розброєння (ЦДАКР) — неурядова громадська дослідницька організація, створена з метою сприяння розвитку та поглибленню демократизації українського суспільства шляхом розповсюдження загальноприйнятих у світі норм громадського контролю за силовими структурами, дослідження процесів розброєння та озброєння, ефективної конверсії підприємств ВПК України.

робити проблематичним входження до європейських клубів зі створення нових озброєнь та військової техніки. В той час, європейські держави проводять політику самодостатності у оборонно-промисловому секторі, то ж орієнтуються здебільшого на озброєння, вироблені учасниками багатонаціональних програм. По-друге, між Україною та Європою у сфері військового-технічного співробітництва збереглася певна недовіра, над якою можна вгадати тінь військово-транспортного літака Ан-70. Той факт, що наприкінці 90-х років ХХ століття не відбулося спільного проекту зі створення нового військово-транспортного літака на базі українсько-російської моделі оборонно-промислові менеджери України розглядають як наочний приклад стриманості європейських країн стосовно оборонно-промислового співробітництва з Україною. Відмова від Ан-70 стала справжньою фрустрацією для українських керівників оборонних заводів. Однак, картина сприйняття потенціалу військово-технічного співробітництва була неповною без посилення на певні успіхи останніх років. А саме, протягом останніх 4 – 5 років відбулися зміни у сприйнятті можливостей сторін. Цьому сприяли численні заходи довіри, організовані під патронатом НАТО або окремих країн Європи – у першу чергу, країн Вишеградської групи. Значна кількість міжнародних конференцій, круглих столів та поступові рішення української влади попри економічні труднощі розпочати процес переозброєння національного війська призвів до початку реалізації окремих перспективних проектів у сфері створення нових ОВТ.

Для реалістичної оцінки взаємодії Європейського Союзу з Україною можна зробити короткий огляд можливостей оборонної промисловості. Загалом, розвиток підприємств оборонної промисловості забезпечує розвиток економіки у певних технологічно ємних напрямках держави. Зокрема, до таких відносяться технології у супутникової навігації та спеціальної хімії галузі ракетобудування та літакобудування, бронетанкобудування та автомобілебудування, кораблебудування та навігації, радіолокації, засобів зв'язку та управління, лазерної техніки та гіроскопів, точного

приладобудування. Підприємства з оборонної промисловості забезпечують розвиток озброєння та військової техніки і ефективність бойового застосування Збройних Сил. Сучасна продукція підприємств оборонної промисловості створює умови для активної присутності України на міжнародних ринках озброєнь, її реалізації в інші держави та залучення до держави значних валютних ресурсів.

На цей час існували передумови виконання Україною проектів із розробки вітчизняного корвета, комплексів радіоелектронної боротьби, сучасного ракетного озброєння, радіолокаційних станцій, цифрових радіостанцій, засобів радіаційного та хімічного захисту. Національною оборонною промисловістю створено сучасний танк “Оплот”, нові військові автомобілі, високоточні протитанкові ракетні комплекси, поновлені роботи з розроблення військово-транспортного літака Ан-70, проведені роботи з часткової модернізації бойових літаків МіГ-29, Су-25, L-39, ракет “повітря-повітря” та інші.

Україна в даний час має розгалужений, нерівномірно розвинений і помітно роз'єднаний ОПК. До 90% підприємств ОПК все ще перебувають у державній власності, що не тільки зумовлює особливий статус сектору, але й значно обмежує його можливості, а саме, перешкоджає інтеграції провідних підприємств комплексу у міжнародні науково-промислові об'єднання, вливанню інвестицій, розвитку проектної міжнародної співпраці. На сьогодні близько 40–50 заводів ОПК складають ядро і упевнено прогресують завдяки активному оборонному експорту, майже четверта частина цих підприємств перебувають або в приватних власності, або мають змішану форму власності. Переважно це новостворені підприємства, а не приватизовані, що свідчить про системне небажання української влади роздержавлювати ОПК. Ще приблизно півтори сотні оборонних підприємств перебувають у стані невизначеного майбутнього або поступовому занепаді. Вразливим для ОПК та потенціалу військово-технічного співробітництва залишається перебування підприємств у підпорядкуванні міністерств, відсутність протягом тривалого

часу єдиної координаційної горизонталі. Внаслідок цього, прийняття рішень з визначенням пріоритетності оборонних проектів, розподілу державного оборонного замовлення та й взагалі – лобіювання масштабних оборонних проектів чи військово-технічного співробітництва – є проблематичним. Складними залишаються рішення з розподілу інтелектуальної власності, коли співучасником розробок та виробництва виступає закордонна компанія. Для прикладу можна визначити непрозорість у реалізації проекту використання польською компанією-партнером розробленої в Україні системи динамічного захисту бронетехніки. Замість того, щоб демонструвати успіх та розширювати потенціал партнерства сторони замовчують про реалізацію цього проекту.

Крім того, в цей час сам ОПК знаходиться на етапі трансформації. Майже постійно відбувається реструктуризація та постійні зміни структури управління. Наприклад, у 2011 році було зафіксовано факт незадоволення Росії тим, що в Україні відсутня вертикаль управління системою військово-технічного співробітництва з іноземними державами. Хоча переважна більшість підприємств ОПК зосереджена у Міністерстві промислової політики України, наприкінці 2010 року було створено Державну компанію “Укроборонпром” (Указ Президента України №1245/2010 від 28 грудня 2010 року «Щодо заходів підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України») та зазначено про майбутню передачу частини підприємств державному концерну. Станом на початок квітня 2011 року частину підприємств Міністерства промислової політики України та Міністерства оборони України було підпорядковано новоствореній ДК “Укроборонпром” (Зокрема, рішенням Кабінету міністрів України від 17 січня 2011 року до складу ДК “Укроборонпром” увійшли 6 підприємств ОПК). У подальшому рішенням Уряду України до складу державної компанії “Укроборонпром” увійшли ще понад сто підприємств ОПК (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2011 року). В той же час, значна частина підприємств ремонтної інфраструктури залишається у складі Міністерства оборони України, ще значна частина – в Національному

космічному агентстві України.

Після прийняття такого рішення питання управління ОПК лише стали складними, бо відбувалися постійні неузгодженість питань ремонту ОВТ в інтересах військового відомства, а основним аргументом висувалося питання перепідпорядкування. Більше того, експерти Центра досліджень армії, конверсії та роззброєння, вважали помилковим включення до державної компанії “Укроборонпром” підприємств із відомою у світі торговельною маркою, зокрема, науково-виробничий комплекс газотурбобудування “Зоря-Машпроект” (розробник та виробник газових турбін для військових кораблів) або Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро “Прогрес” (розробник та виробник авіаційних двигунів). Окрім цього, частина підприємств оборонної промисловості працюють під керівництвом міністерства внутрішніх справ або служби безпеки України. Станом на кінець квітня 2011 року єдиним координатор в оборонній промисловості не з’явилося, і перспективи розв’язання цього важливого питання залишається нечітким та не до кінця зрозумілим.

Отож, система існування та функціонування ОПК залишається розбалансованою і напряду не пов’язаною з питанням забезпечення оборонної здатності країни. Це, однозначно, має негативний осадок як на розвитку ОПК, так і на розвитку національного війська. Більше цього, рішення влади, спрямовані на посилення саме рівня військово-технічного співробітництва, внаслідок невдалого менеджменту призвело до гучного протистояння всередині менеджменту оборонної промисловості.²⁸

Майже всі відомі в країні експерти визнають недосконалість державної військовотехнічної політики. Наприклад, у виступі у грудні 2009 року (на конференції “Перспективи розвитку озброєнь і військової техніки Збройних Сил України на період до 2025 року”) директор Інституту проблем національної безпеки Володимир Горбулін відзначив, що оборонний бюджет

²⁸ Про такі випадки повідомляли вітчизняні ЗМІ у січні - квітні 2011 р.: портал Українська правда від 20 січня 2011 р. та газета Дело від 2 лютого 2011 р.

України завжди залишався деформованим: асигнування на переозброєння не перевищували в ньому в середньому 6%, тоді як в найбільш розвинених країнах фінансування цього сектора досягає 30%.

В результаті, більшість прийнятих на озброєння виробів створені підприємствами в ініціативному порядку — лише за супроводу Міністерства оборони України. Наприклад, станція оптико-електронного заглушення “Адрос” КТ-01АВ для вертольотів, керовані за лазерним променем постріли для бронетехніки “Стугна”, РЛС міліметрового діапазону “Барсук” і “Лис” та багато інших. Деякі роботи фінансуються “Укрспецекспортом”, так і багатьма різними інвестиційними компаніями. Наприклад, створення станції пасивної радіоелектронної розвідки “Кольчуга-М” та інансувалося державне акціонерна холдингова компанія “Топаз”, “Укрспецекспортом” і “Компанією “Інвестиції і технології”. За словами президента цієї приватної інвестиційної компанії Олександра Немчина, на даний час вони фінансують розробку цифрового стабілізатора для бронетанкової техніки.²⁹

Іншою великою проблемою ОПК України є занадто замала кількість замкнених циклів виробництва ОВТ. За різними експертними даними, оборонна промисловість країни спроможна виробляти від 6% до 8% кінцевого продукту ОВТ. Решту номенклатури складає виробництво комплектуючих до ОВТ і сервісні послуги. Це обумовлює відчутну залежність від іноземних постачальників, зокрема, від Російської Федерації. Наприклад, в авіаційній ракеті “повітря — повітря” українського виробництва Р-27 (найбільш авторитетному високоточному боєприпасові) не менше 50% комплектуючих російського виробництва.

Загалом, на даний час напрацьовано солідну нормативно-правову базу військовотехнічного співробітництва. Зокрема, існує Угода між Україною та Європейським Союзом про наукове і технологічне співробітництво, або, Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, що стосується обміну інформації з обмеженим доступом. Крім того, до важливих

²⁹ В.Бадрак, С.Згурець. «Синдром неозброєності». Дзеркало тижня, №5, 2007 р

документів також слід віднести Угоду між Урядом України та Європейським космічним агентством щодо співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях та Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво.

Угоди у галузі військово-технічного співробітництва, як завжди, реалізуються за допомогою двосторонніх угод та домовленостей. Більше того, жорстких вимог до закупівлі оборонної продукції не існує в самій Європі, тому укладення угод на двосторонньому рівні є першочерговим завданням будь-якого проекту в галузі військово-технічного співробітництва. Зокрема, укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про військово-технічне співробітництво, Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Болгарія про військово-технічне співробітництво, Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Хорватія про військовотехнічне співробітництво, Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Італійської Республіки про військово-технічне співробітництво, Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про військово-технічне співробітництво, Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про технічне і фінансове співробітництво. Існує також Договір між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки. Також, варто відзначити й Угоду про культурне, науковотехнічне співробітництво між Урядом України та Урядом Французької Республіки.

Військово-технічний співробітництво між Україною та державами Європи має досить довгу історію. Ще у 1997 році стартував спільний українсько-французько-чеський проект модернізації танка Т — 72, призначеного для третіх країн. А на середину 90-х років припадає участь українських проектувальників у організованому НАТО дослідженні можливостей підвищення пожежної безпеки військових кораблів класу “корвет”. Саме тоді було реалізовано проекти поставок української військової

техніки в Грецію, Македонію, Польщу, Чехію, Бельгію й деякі інші провідні країни. За останні роки з'явилися й спільні проекти з європейськими партнерами, орієнтовані на забезпечення потреб національних збройних сил. Позитивним досвідом такої роботи є з Польщею, і цей досвід обнадіює. Як багато обіцяючи експерти оцінювали і домовленість про можливе оснащення українськими газовими турбінами кораблів французького виробництва, призначених для третіх країн.

Інтерес західної сторони до неформального обговорення можливостей військово-технічного співробітництва виявився настільки широким, що на міжнародних конференціях у 2008 – 2009 роках в Україні брали участь представники таких відомих оборонних компаній як Thales, Finmeccanica, DCNS, MBDA, IBM, Pratt & Whitney, Selex, Fincantieri. В цей час уперше на експертному і промисловому рівнях сторони заговорили про конкретні механізми взаємодії української оборонки – через Європейське оборонне агентство і підпорядковану НАТО організацію NAMSA. Як результат, було укладено контракти з розробки та виробництва бойового корабля класу «корвет» для Військово-Морських сил України та модернізації бойового вертольота для Сухопутних військ. Щоправда після зміни влади в Україні у 2010 році рівень та інтенсивність контактів суттєво зменшилися. Але разом з тим, поки що немає підстав казати про відмову від військово-технічного співробітництва.

Враховуючи традиційно високу активність України на світовому ринку озброєння українські експерти небезпідставно схиляються до думки, що саме цей напрям військово-технічного співробітництва є найбільш ключовим як для України, так і для потенційних партнерів у сфері військово-технічного співробітництва. І насправді, на тлі низького рівня державного оборонного замовлення всередині української оборонної промисловості збережено декілька досить технологічно розвинутих напрямків, які можуть надати імпульс для розвитку даного партнерства. До того ж, розміщення частини виробництва таких оборонних систем на території України, де суттєво

нижчий рівень заробітної платні, робить кінцеву продукцію суттєво дешевшою, ніж вироблена в Європі.

Державне підприємство Державне Київське конструкторське бюро “Луч” протягом останніх 5 – 6 років створило ціле сімейство високоточних засобів ураження різних типів базування. Вони суттєво посилюють впершу чергу бойові можливості бронетехніки. Досить важливо, що такого роду системи дуже тісно пов'язані з модернізацією техніки пострадянського виробництва, та за необхідності вони можуть бути адаптовані і до бронетехніки західного виробництва. Експортний потенціал високоточних засобів ураження підтверджують численні закупівлі українських партнерів по військово-технічне співробітництво, і зокрема, однієї з держав Європейського Союзу – Бельгії. Під час випробувань на території Європи українські високоточні засоби ураження підтвердили свої виключні тактико-технічні характеристики.

Ще одним досить цікавим напрямом можуть виявитися системи захисту броньованих об'єктів від високоточної зброї. Зокрема, прийнята на озброєння система динамічного захисту “Ніж” в становлювалася на модернізовані танки Т -64БМ “Булат”. Саме ці декілька танків, оснащених такою системою “Ніж”, було закуплено Сполученими Штатами Америки. Для нового основного бойового танка “Оплот” державне підприємство Базовий центр критичних технологій “Мікротек” пропонував принципово нову систему динамічного захисту “Дуплет”, які здатні ефективно захищати танки від тандемних кумулятивних засобів ураження. Відомо, що загальні схеми побудови захисту основних проекцій танка, елементи динамічного захисту та принцип роботи нового захисту виявилися принципово відмінними від аналогів, вживаних у динамічному захисті “Ніж”. Окрім цього, кажучи про українські досягнення у даній сфері, необхідно відзначити, що ці системи вже реально використовуються в деяких державах Європи, а саме, у Польщі. До цього варто додати, що й українська технологія броньованого скла, яку розробив один з харківських науководослідних інститутів, використовується для

захисту бронетехніки одного з європейських виробників (а саме, для захисту бойових машин “Дінго”).

Цей потенціал, на першу думку, невеликий – через політику військово-технічної самодостатності й протекціонізму європейських країн. І все ж таки, такі приклади позиційного успіху існують. Саме вони можуть стати майбутніми путівниками по лабіринтах українсько-європейських військово-технічних взаємин. Хоча, їхньою початковою версією — це дуже підтримується в НАТО, а саме бачиться розгортання військово-технічного співробітництва у рамках Вишеградської групи. Вже на сьогодні Польща та Чехія купують значну кількість українських систем оптико-електронного захисту вертольотів від пересного зенітно-ракетного комплексу, розробником яких є українське приватне підприємство “Адрон”. Також набрало значних обертів спільне українсько-польське підприємство, яке працює над впровадженням українських технологій активної системи захисту легкої бронетехніки, ще одна українсько-польська ініціатива – це створення спільних безпілотних літальних апаратів, які цілком може стати успішною також.

Є й інтерес іншого напрямку, і хоча він не стосується Європи, його варто згадати як елемент високого потенціалу військово-технічного співробітництва. Зокрема, Україна та Сполучені Штати Америки підписали контракт на спільне проектування і виготовлення нового ракетноносія *Taurus*. Сполучені Штати Америки могли би придбати й існуючий в Україні ракетноносій — під випробування національної системи ПРО, але в цьому напрям не дуже була зацікавлена Російська Федерація, інтереси якої враховує Київ. Дипломат однієї з ключових країн НАТО відверто зауважив: “Тісна взаємодія з Україною в обороннопромисловій сфері може стати підтвердженням, що Україна перебуває з нашого боку паркану. Тому ми теж готові до якихось компромісів”.³⁰

Щодо Європи, то й тут що стосується космічної галузі є певні здобутки. Україна бере участь у європейському проекті зі створення нового ракетноносія

³⁰ З В.Бадрак. «Український ОПК. Між НАТО та Росією». Дзеркало тижня, № 37, 2008 р.

Vega. В цьому також брали участь Італія, Бельгія, Франція, Нідерланди, Іспанія, Швеція і Швейцарія, а з держав, що не є членами Європейського Союзу, — Україна та Російська Федерація. Зокрема, російське науково-виробниче об'єднання імені Лавочкина поставляє для європейського ракетоносія баки для рідинного палива, а конструкторське бюро “Південне” і ВО «Південмаш» — ключові елементи, а саме двигуна. Європейське космічне агентство визнало його одним зі своїх трьох субсидійованих пускових проектів разом з Ariane-5 і “СОЮЗ-СТ” (остання створюється в рамках спеціальної угоди між ЄК А і “Роскосмосом”). У 2009 році конструкторське бюро “Південне” передало італійській Avio S. p. A. перший зразок маршового двигуна для стендових випробувань, що успішно завершилися наприкінці 2010 року. В грудні 2009 року Європейське космічне агентство і французька Arianespace підписали контракт про льотні випробування з пуском ракетоносія Vega з космодрому в Куру (Французька Гвіана).

За умов початку масштабного переозброєння цей напрям може стати домінуючим у військово-технічному співробітництві України з країнами Європейського Союзу. Передусім, Україна зрозуміла про необхідність переоснащувати й переозброювати національні війська, і також до розуміння, що самотужки з орієнтацією винятково на можливості національного ОПК вирішити ці завдання на якісному рівні неможливо.

У 2008 році українське військово-технічне відомство придбанням ізраїльського безпілотного літального апарата зробило великий політичний сигнал — Україна може купувати неросійську зброю. Більше того, в ескізному проекті майбутнього українського корвета було закладено добру третину західних комплектуючих, що позитивно вплинуло на сприйняття західними компаніями можливостей військово-технічного співробітництва з Україною. Досить часто вибір західних комплектуючих мав певну основу. Наприклад, французький або шведський корабельний радар можна купити вже сьогодні, тоді як на доведення до пуття українського знадобиться не менше чотири

роки. Існують і ризики не завершити дослідно-конструкторську роботу. Спочатку плани корветної програми передбачали, що перший корабель має з'явитися вже 2012 року. І хоча терміни виробництва посунулися, проект створення корвету для українських ВМС передбачає близько 38% комплектуючих західного виробництва. Серед потенційних партнерів України можуть бути оборонні компанії Франції, Нідерландів, Німеччини та інших країн Європи.

Варто звернути увагу на такий відомий факт, що свідчить про поглиблення відносин між Україною та державами Європейського Союзу. Тільки з питань будівництва корвета до затвердження ескізного проекту було проведено близько 200 переговорів з іноземними компаніями, за наслідками складних переговорів отримані дозволи урядів Франції, Італії, Швейцарії на постачання корабельного озброєння.³¹

До ще однієї позитивної тенденції на шляху розвитку військово-технічного співробітництва України із західними оборонними компаніями експерти ЦДАКР відносять поступову диверсифікацію іноземних джерел поставок оборонних технологій і безпосередньо озброєнь для потреб військової організації України. Як знаковий приклад можна навести українсько-французький проект модернізації бойових вертольотів для Сухопутних військ. Проект до 2011 року реалізовувався підприємством Міністерства оборони України "Авіакон" та французькою компанією Sagem. Однак через проблеми та неузгодженості співробітництво призупинено.

Україна, попри низький рівень військово-технічного співробітництва із державами Європейського Союзу та наявність багатьох внутрішніх проблем, залишається потужним гравцем на світовому ринку озброєнь. Саме цей факт, а також менший, ніж в країнах Європи рівень заробітної платні, обумовлює високі можливості співпраці з європейськими державами на ринках третіх країн. Нормативно-правова база дозволяє Україні реалізовувати міжнародні

³¹ Відкритий лист Прем'єр-міністрові України Азарову М.Я., Агентство «Дефенс Експрес», 20 грудня 2010 р., .

угоди у сфері військово-технічного співробітництва із країнами Європи фактично без обмежень. Серед важливих позитивних чинників розвитку військово-технічного співробітництва з Україною для країн Європейського Союзу може стати відсутність в Україні політичних умов при реалізації державної політики військово-політичного співробітництва, її гнучкість, наявність окремих високотехнологічних ділянок розробок та виробництва ОВТ.

Правоохоронні органи в Україні, як це говориться сьогодні, – це органи переважно карального призначення, і вони, як правило, мають повноваження для силового або фіскального тиску. Очевидно, що в контексті інтеграції України в Європейський Союз має бути більш чітка визначеність у тому, які органи є правоохоронними, і чому саме вони. Це потрібно для більш чіткого визначення суб'єктів інтеграційного процесу та відповідальних за його успішне виконання. З огляду на реальний стан речей, на традиційне уявлення про правоохоронні органи в Україні, та з огляду на відсутність сучасного законодавчого визначення поняття “правоохоронні органи” в Україні, пропонується взяти за основу перераховані в Законі України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” від 1993 року правоохоронні органи, дещо доповнити їх і запропонувати для даного дослідження наступну класифікацію:

- 1) Власне правоохоронні органи: Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, органи прокуратури.
- 2) Частково правоохоронні органи: Державна прикордонна служба України, Головне управління державної охорони України, Служба зовнішньої розвідки України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, Головне управління розвідки Міністерства оборони.
- 3) Умовно правоохоронні органи: органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони.

“План дій Україна – Європейського Союзу у сфері юстиції, свободи та

безпеки” передбачає співпрацю Європейських правоохоронних систем з українськими правоохоронними органами на наступних напрямках:

- Протидія тероризму й організованій злочинності.
- Запобігання й боротьба з проявами торгівлі людьми, незаконним ввозом мігрантів, незаконним переміщення наркотиків та інших заборонених товарів.
- Боротьба з корупцією, підробкою документів, відмиванням грошей та іншими видами протиправної діяльності.

З уваги на запропоновану вище класифікацію українських правоохоронних органів, зазначимо, що “умовно правоохоронні органи” в українських засобів масової інформації та традиційному уявленні громадськості не ототожнюються як правоохоронні. Насамперед у зв’язку з або виразним каральним забарвленням їхньої діяльності або захистом не безпосередніх прав громадян. Крім того, основні вимоги Європейського Союзу у даному сенсі практично не зачіпають співпраці з державними підрозділами, котрі належать до даної категорії правоохоронних органів.

Слід зазначити, що національна розвідка як частково правоохоронна структура в сенсі інтеграції держави в Європейському Союзі, можливо, є найменш проблематичною не тільки в своїй класифікаційній групі правоохоронних органів, але й серед усіх інших. На нашу думку, це пов’язано насамперед з порівняно високим рівнем освіти співробітників, високими вимогами до претендентів на службу, відсутністю умов для корупції і, як наслідок, самої корупції, обізнаністю співробітників з умовами життя та його якістю в країнах Європейського Союзу і цивілізованому світі загалом.

Державна прикордонна служба України, будучи унікальною структурою з точки зору органічного поєднання військових і правоохоронних функцій, вже має значний практичний досвід міжнародної співпраці. Прикордонники Європейського Союзу та України успішно й ефективно обмінюються оперативною інформацією з метою попередження правопорушень у прикордонній смузі. Угоди державно прикордонної служби зі своїми європейськими колегами є конкретними й обов’язковими до виконання

документами. Прикордонна служба має позитивний досвід предметного виконання міжнародних зобов'язань і контролю за виконанням договору іншою стороною. В Україні у громадській свідомості прикордонники оцінюються за одним із вищих ступенів довіри.

Потрібно окремо відзначити правоохоронну діяльність Внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України. Починаючи з 1994 року представники внутрішніх військ беруть участь у міжнародних миротворчих операціях під егідою ООН. На їхніх рахунках сотні успішних операцій, безліч затриманих злочинців, вилучених одиниць зброї, боєприпасів, наркотичних речовин, врятованих життів. З жовтня 2009 року по березень 2010 року за підтримки Європейського Союзу Внутрішні війська реалізували спільно з Міністерства внутрішніх справ України проект Твінінг “Впровадження та розвиток управління якістю в українській міліції” з метою впровадження європейських стандартів у службово-бойову діяльність. У якості партнера в реалізації проекту була обрана Французька Республіка (Національна поліція та Національна жандармерія Франції). Внутрішні війська України мають договори про безпосереднє співробітництво з державами Європейського Союзу: Італією, Францією, Федеративною Республікою Німеччиною.

Достовірно невідомо, яку загрозу українській національній безпеці представляють країни Європейського Союзу та громадяни, котрі підтримують якісь відносини з дипломатами цих посольств, або чи є така загроза з боку Російської Федерації. Проте, після нещодавньої зміни керівництва країни та спецслужби, спостерігають ознаки того, що служба безпеки України стало більш прихильним до східного сусіди і менш прихильним до країн Європейського Союзу. Зокрема, з приходом до керівництво слуюжи безпеки України Валерія Хорошковського, якому, за даними німецького видання Die Welt, близькі інтереси Російської Федерації, ситуація помітно змінилася. Безперечно, національна контррозвідка, яка допускає різкі коливання пріоритетів в залежності від зміни керівництва, не може сприяти європейській інтеграції державі, оскільки сама держава, за умов такого

контррозвідувального забезпечення, стає джерелом небезпеки.

Одним із перших кроків після зміни влади в країні і зміни керівництва національної спецслужби стала передача російській стороні громадянина Російської Федерації Володимира Носкова, полковника ФСБ, котрого було заарештовано українськими правоохоронцями на території України у 2009 році й обвинувачено в тяжких злочинах.³²

Підсумовуючи аналіз зовнішніх безпекових аспектів задіяння потенціалу України у сфері безпеки Європейський Союз можна констатувати, що вже сьогодні є в наявності необхідне загальне правове підґрунтя і практичний досвід, які дозволяють говорити про можливість подальшого прогресу співробітництва. Більшою мірою це стосується оборонних та миротворчих питань, і дещо менше – досвіду з питань взаємодії структур розвідки. При цьому, майбутній рівень інтеграції з зазначених питань визначатиметься в першу чергу Україною, якій потрібно вдосконалити правовий механізм прийняття рішень та процес підготовки до застосування сил і засобів, визначених для участі в операціях Європейський Союз, а також підняти загальний рівень ефективності своїх структур оборони та розвідки і рівень їх взаємосумісності з відповідними структурами Європейський Союз. Також майбутній рівень безпекового співробітництва між Україною та Європейський Союз визначатиметься і ефективністю механізмів Європейський Союз з питань координації співробітництва з вірогідними партнерами, такими, як Україна, та можливостями Європейський Союз щодо заохочення потенційних партнерів та їх підтримки. Україна має численні проблеми в системі управління оборонним сектором, та зокрема, оборонною промисловістю. Всі рішення української влади у галузі реформування ОПК останніх 2 – 3 років формально спрямовувалися на розвиток військово-технічне співробітництво, але при цьому ніяк не враховували питання розвитку самої оборонної промисловості та забезпечення обороноздатності.

³² Юрій Бутусов, «Ліквідація. Історія провалу російських спецслужб в Україні», Дзеркало Тижня, 13 лютого 2010 р.

Питання забезпечення обороноздатності, розвитку ОПК та розширення можливостей на світовому ринку озброєнь мають бути поєднані та узгоджені.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Найважливішим нововведенням у безпековій співпраці України та Європейський Союз стала діяльність на території України Консультативної місії Європейський Союз на території України, з кінця 2014 року, стала надавати консультативні допомоги з реформи цивільного сектора у сфері безпеки. Саме її діяльність відображає суттєві зміни у безпековій стратегії Європейського Союзу стосовно цього регіону — який з часом буде закріплений у Глобальній стратегії, саме на цьому акцентувалося на підвищенні стійкості, внутрішньої стабільності та повної реформуванні сектору безпеки сусідських країн. Однак на даний час суттєвими обмеженнями місії є її спроби співпрацювати лише із правоохоронними органами, на максимальній відстані від конфліктів. Консультативна місія Європейського Союзу не співпрацює із комітетом реформ у Міністерстві оборони, що надає перевагу Міністерству внутрішніх справ — в результаті чого, Концепція демократичного контролю над Збройними силами України, представлена 31 жовтня, яка була розроблена за допомогою ОБСЄ³³. Консультативна місія не стала допомагати Службі безпеки України в розбудові Антитерористичних центрів. Підтримки не знаходили навіть і дрібніші проекти, які містили в собі натяк на партнерство із армією: посадовці Міністерства оборони жаліються на величезну нестачу механізмів реалізації, що було укладено у 2015 році угоду із Європейською оборонною агенцією, що досить сильно ускладню практичну імплементацію співробітництва. Попри всю важливість підтримки, Європейський Союз в даній безпековій ситуації, то неповністю відповідає очікуванням з української сторони.

³³ .Міністерство оборони України: У Києві обговорили проект Концепції демократичного контролю над Збройними Силами України. 31 жовтня 2016. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/news/2016/10/31/u-kievi-obgovorili-proekt-konczepczii-demokratichnogokontrolyu-nad-zbrojnimi-silami-ukraini/> (дата звернення: 08.11.2016)

З моменту початку дестабілізації ситуація на території України пов'язані із вторгненням Російської Федерації. Європейська Служба зовнішньої діяльності Європейського Союзу перебувала зі делегацією на сході України з 31 березня по 8 квітня 2014 року із основною метою це забезпечення підтримки Європейським Союзом у питанні стабілізації ситуації на Україні. Також триває партнерство із Європейським коледжем безпеки і оборони, бо розроблялася спеціальна підготовка для представників Збройних Сил України стосовно Спільної політики, безпеки та оборони. Національний університет оборони України імені Івана Черняховського та Головне управління військового партнерства і миротворчі операції Генерального штабу Збройних Сил України, завжди, кожного року проводять орієнтаційні курси Спільної політики, безпеки та оборони за допомогою Європейського коледжу безпеки та оборони. Охарактеризуючи стан сучасного партнерства Україна — Європейський Союз у сфері Спільної політики, безпеки та оборони неможливо обійти стороною Угоду про асоціацію Україна — Європейський Союз, яка змінила Угоді про співробітництво. Політичну частину Угоди про асоціацію було підписана 21 березня 2014 року, а економічну 27 червня 2014 року і в потрібний час Верховна Рада України цю Угоду ратифікувала. Партнерство у сфері Спільної політики, безпеки та оборони було присвячено II розділу Угоди про “Політичні діалоги і реформи, політична асоціація, партнерство та конвергенція у сфері зовнішньої політики та у сфері безпеки”, який передбачав об'єднання обох сторін Угоди тільки на рівні політичного діалогу, який буде проводитись лише по рівням і форумам. Саміт Україна — Європейський Союз буде і залишиться найвищим рівнем політичного діалогу. Відповідно до Порядку денного асоціації Україна — Європейський Союз, який доповнює дану Угоду, у сфері Спільної політики, безпеки та оборони передбачає посиленню консультацій завдяки дипломатичним та військовим каналам із метою вирішення проблем на міжнародному рівні, враховуючи приєднання України до спільних декларацій та позицій Європейського Союзу.

Угода про асоціацію є важливим викликом для України з огляду на масштаби запланованих реформ, у тому числі необхідність адаптувати національне законодавства до *acquis*³⁴. Саме тому для сприяння виконанню зобов'язань обома сторонами, Угода встановлює посилену багаторівневу інституційну структуру у вигляді спільних органів, на платформі якого і відбувається ключовий політичний діалог.

В угоді також передбачено інші формати політичного діалогу між партнерами, а саме:

- а) регулярні засідання представників;
- б) дипломатичні та військові канали, в тому числі відповідні контакти в рамках ООН, ОБСЄ та інших міжнародними організаціями;
- в) регулярні засідання посадових осіб високого рівня та експертів військових установ;
- г) будь-які інші способи. Цей список процедур і механізмів, включно з позачерговими консультаціями, може бути доповнений будь-якою стороною за взаємною згодою.

Надзвичайно важливого значення стосовно національної безпеки набули відносини Україна та Європейського Союзу, особливо після підписання Угоди про асоціацію, які визначили стратегічні орієнтири для системних реформ в Україні. У тексті Угоди міститься також взаємні зобов'язання стосовно більш глибокого “залучення України до Європейської зони безпеки” і фактичного партнерства для “досягнення миру, стабільності й безпеки на Європейському континенті”³⁵.

Якщо оцінювати розвиток відносини Києва і Брюсселя за певний досліджуваний період, то можна виокремити наступні досить позитивні аспекти:

- 1) розвиток нормативно-правової бази співробітництва;

³⁴ Див.: Lazowski A. Enhanced Multilateralism and Enhanced Bilateralism: Integration without Membership in the European Union. — Common Market Law Review, Volume 45, Issue 2, 2008; Van der Loo G., Van Elsuwege P., Petrov R. The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument. — EUI Working Paper, LAW 2014/09, 2014

³⁵ Угода про асоціацію між Україною і ЄС, ст.4., https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2) розвиток фінансового, торговельно-економічного партнерства, що сприяло розвитку системи зовнішньоекономічних контактів України, зниження рівня залежності від Російської Федерації;

3) запроваджено безвізовий режим, що стало одним із небагатьох випадків переконливої демонстрації великої кількості користі політики євроінтеграції стосовно українського суспільства;

4) активна і послідовна політико-дипломатична і фінансово-економічна підтримка України зі сторони Європейського Союзу, що стосується протистояннi російській агресії³⁶;

Слід зазначити, що у 2014 році українські державні інститути були змушені адаптуватися до значних умов функціонування. Відсутність у вищого військово-політичного керівництва держави відповідного досвіду діяльності стосовно подібних кризових умовах можна вважати лише частковим виправданням рішень, що викликали багато справедливих претензій щодо їхньої законності і адекватності. Навіть колишні партнери по парламентській коаліції публічно виражалися до Президента “небажанням обороняти державу відкрито та у конституційний спосіб..; небажанням... перебудувати економіку на воєнні рейки, зменшити різко нашу економічну залежність від Російської Федерації; і... абсолютно кричущі наслідки — через правову невизначеність режиму, сумнівні терміни “АТО”, “особливий режим” та “використання Збройними силами України у мирний час””³⁷.

Окрім нормативно-правових недоліків організації оборони, окремої уваги заслуговує і кадрова політика колишньої влади³⁸. Призначення на керівні посади в оборонному відомстві, РНБО і інших спецслужбах³⁹ бізнес-

³⁶ ЄС у червні 2019р. продовжив на півроку пакет санкцій проти РФ, які стосуються 155 фізичних осіб і 44 організацій (цей пакет санкцій підтримали також Албанія, Норвегія, Чорногорія і Україна). Див.: EU approves disbursement of €500 million in Macro-Financial Assistance to Ukraine. – Delegation of the European Union to Ukraine, [https:// eeas.europa.eu/delegations/ukraine/54726/eu-approves-disbursement-%E2%82%AC500-million-macro-financial-assistance-ukraine_en](https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/54726/eu-approves-disbursement-%E2%82%AC500-million-macro-financial-assistance-ukraine_en).

³⁷ Шкрум А. Гібридна оборона. – Українська правда, 18 січня 2018р., <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/5a610ca099d11>.

³⁸ Четвертий рік Президента Петра Порошенка. Експертне опитування Фонду “Демократичні ініціативи” ім.Ілька Кучеріва, 16-23 травня 2018р., <https://dif.org.ua/article/chetvertiy-rik-prezidenta-petra-poroshenka-ekspertne-opituvannya>.

³⁹ Семочко збрехав про відсутність громадянства РФ у своєї дружини. Інформацію засекретили, щоб

партнерів та осіб, які не були ні професійними фахівцями, а ні політиками аби мали досить сумнівну репутацію підірвало не тільки довіру до влади, але й значно впливало на рівень безпеки держави.

В ситуації, що сталася на території України, остання швидко попросалася з “позаблоковим” статусом, відновили та посилили курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Однак дана ситуація не лише відкрила нові спроби для партнерства, але й викликала серед частини держав-учасниць ще більше переполох, ніж в попередні періоди. Це досить яскраво відображалось в полеміці довкола Нідерландського референдуму стосовно відмови від УА України з Європейського Союзу 6 квітня 2016 року. На той час прем’єр-міністр Нідерландів Марк Рютте прям вимагав юридичних гарантій стосовно того, що УА з Україною не буде місти ніяких зобов’язань стосовно майбутнього членства, зобов’язання зі спільної оборони та фінансових обов’язків.

В результаті агресії зі сторони Російської Федерації, система вибудованих за попередні роки безпекових відносин між Україною та Європейським Союзом пройшов через досить серйозні випробування. Україна, можна сказати насильно, змушена була в 2014 році суттєво скоротити свою участь у різноманітних міжнародних миротворчих і інших гуманітарних операціях: було відкликано єдиного офіцера зі штабу “Атланти”, змушена була відмовитися від запланованої участі від тренувальних місій в Малі.

Протягом 2015–2016 років відбувається перегляд Європейської політики сусідства. У документі Європейської комісії щодо перегляду Європейської політики сусідства визначається, що багато держав-партнерів наполягали на збільшенні залучення Європейського Союзу до партнерства у сфері безпеки, та наголошувался, що в оновленій політиці стосовно даного питання буде досить нестандартний підхід. Наголошувалося на запобіганні різноманітних конфліктів та зростанню можливості партнерів у даній сфері, зокрема все

через розвиток партнерів Європейського Союзу перед нинішніми зовнішніми загрозами. Окрім того, прогнозувалося посилення діалогу з найбільш надійними та активними партнерами, в тому числі як і з Україною, та можливістю спільно із колегами визначити основні пріоритети співробітництва. Як завжди заохочувалися участь партнерів у різноманітних місіях Спільної політики, безпеки та оборони та інших бойових тактичних групах, залучення до Європейського коледжу безпеки та оборони і Європейської оборонної агенції⁴⁰.

Одночасно з політичним діалогом, триває також активний експертний діалог стосовно майбутнього Східного партнерства, в якому однозначно помітно певна кількість відмінностей між позиціями українських експертів та європейськими. Експерти з України дуже часто наголошують на суттєвих посиленнях оборонної та безпекової складової Спільної політики, безпеки та оборони не лише порівняно з нинішньою ситуацією. Серед інших, говориться про формування спільної реакції на інструмент із партнерами, що може стосуватися загрози їхній національній безпеці, визнати неподільності безпеки Європейського Союзу та держав-партнерів, збільшення миротворчої присутності Європейський Союз в регіонах, розвивати військово-технічні кооперації, введення інструментів стосовно співпраці з Спільної політики, безпеки та оборони до інструментарію політики сусідства⁴¹.

На даний час передбачається, що даного розриву подолати не вийде: через голоси через суттєве реформування безпекового партнерства, нинішня

⁴⁰ European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy: Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Review of the European Neighbourhood Policy, Brussels, 18.11.2015. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_jointcommunication_review-of-the-enp_en.pdf (дата звернення: 03.11.2016).

⁴¹ Див. наприклад Hennadiy Maksak. Position Paper 6: Ukraine, in Reassessing the European Neighbourhood Policy The Eastern Dimension, ed. by Felix Hett, Sara Kikić and Stephan Meuser, Friedrich Ebert Stiftung, June 2015, p.22-25, available at <http://library.fes.de/pdffiles/id-moe/11483.pdf> (last access 03.11.2016), Mykola Kapitonenko. Ukraine: The Need to Securitize the European Neighborhood Policy, in Reviewing The European Neighbourhood Policy: Eastern Perspectives, Europe Policy Paper 4/2015, ed. by Alina Inayeh and Joerg Forbrig, The German Marshall Fund of the United States, p. 38-43, available at www.gmfus.org/file/6400/download (last access 03.11.2016), Перегляд Європейської політики сусідства: очікування України. Пропозиції незалежних експертів. Міжнародний фонд «Відродження», червень 2016. – Режим доступу: http://www.irf.ua/knowledgebase/publications/pereglyad_evropeyskoi_politiki_susidstva_ochikuvannya_ukraini_2/ (дата звернення: 03.11.2016).

ревізія політики сусідства Східного партнерства краще буде акцентуватися на внутрішні реформи, на зміцнення спроможностей і стійкості країн-членів Східного партнерства, на чому і наголошувалося в вищевказаному документі.

Обов'язково необхідно відзначити, що за останні роки певні виміри багатостороннього партнерства стосовно Східного партнерства все ж таки з'явилися. Йдеться про Панель Східного суспільства з партнерства у сфері Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, яку було засновано 2013 році і станом на 2016 року провела близько 7 засідань. Платформою для діалогу стосовно політичних і практичних аспектів участі лише зацікавлених країн в різноманітних операціях Спільної політики, безпеки та оборони, обмінем досвіду, втілення поставлених цілей із Планів дій і Порядків денних Асоціації це є панель. В рамках платформи Панель організовувалися навчальні курси, тренінги, лекції, семінари, польові візити у місця дислокацій місій Європейського Союзу та БТГ⁴².

У разі внутрішньої незгоди в рамках Європейський Союз стосовно загрози зі сторони Російської Федерації ініціативи на себе розпочнуть брати лише окремі держави. Свме тому, Угорщина, Литва, Латвія і Сполучене Королівство, а з часом і Словаччина заснували Трастовий фонд Східне Партнерство, який підтримує участь особового складу країн Східне Партнерство у місіях та тренуваннях Спільної політики, безпеки та оборони. Прикладом регіонального спрямування партнерства може стати й ЛитПолУкрБриг і бойова тактична група Вишеградської четвірки, і саме собою інтенсифікація безпекового патрнерства України з деякими іншими країнами у двосторонньому форматі. З'явилися, крім цього, пропозиція офіційно закріпити більш прогресуюче залучення зацікавлених держав

⁴² European External Action Service: Eastern Partnership Panel on CSDP facilitates the participation by partner countries in the EU-led missions and operations, EEAS Feature stories, 28.04.2016, дата звернення https://eeas.europa.eu/topics/eastern-partnership/8478/eastern-partnership-panel-on-csdp-facilitates-the-participation-by-partner-countries-in-the-eu-led-missions-and-operations_en (last access: 03.11.2016); European External Action Service: Eastern Partnership. Platform 1 "Democracy, Good Governance and Stability". Core Objectives and Work Programme 2014-2017, available at: http://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/platform_1_work_programme_2014-2017_mid-term_review_final_0.pdf (last access: 03.11.2016).

Центральної та Півночної Європи до безпекового партнерства з країнами Східного партнерства.

Російська агресія на Сході України для Європейського Союзу не є важливим джерелом небезпеки і нестабільності. На протязі останніх кількох років Європейський Союз стикнувся із різноманітними загостреннями проблем тероризму, терактів і потужних міграційних потоків, які були породжені близькосхідними нестабільністю. Та ще й вдобуток поетапне самоусунення Сполучених Штатів Америки України із Європи і нарощенням дискусій стосовно потреб серйозних інвестувань в оборону вимагали переглянути застарілі Стратегії безпеки від 2003 року. Неодинакове сприймання важливості різноманітних загроз посилює розколи між окремими зацікавленими групами країн — тими, які неоднаково звертали значну увагу на небезпеку зі сторони Російської Федерації та сподівалися на її жорстоке стримування, і також тими, які в першу чергу хвилювалися Сирією, Ісламською Державою і покладалися, щоб отримати вигоду від співпраці із Російською Федерацією у вирішенні даних питань. Ситуацію заплуталася також завдяки Brexit: так, як одна з двох найбільших військових країн, а саме Велика Британія покинула Європейський Союз. Однак референдум, що стосувався виходу Великої Британії з Європейського Союзу відкрив цілу низку можливостей для прихильників, щоб посилити безпекову та оборонну політику Європейського Союзу на противагу НАТО.

Дана стратегія відправляє змішані сигнали стосовно безпекового майбутнього Східної Європи. З однієї сторони, вона ніби робить особливий наголос стосовно стійкості сусідніх країн на широкому просторі від Центральної Азії до Сходу і від Центральної Африки до Півдня, і жодним чином не виокремлює в даному питанні Європейську політику сусідства або Східного Партнерства. З іншої сторони, деякі можливі можливості і досі залишаються відкритими: презентує стратегічний діалог з подальшим включенням держав Європейської політики сусідства до діалогу з Спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки, а також наступне включенням

Європейського Союзу до вирішення довготривалих конфліктів у державах Східного партнерства. В даній стратегії чимало місця присвячується обґрунтуванню необхідності посилити безпекову та оборонну складову у межах Європейського Союзу, однак і досі немає вказівок стосовно розробки напрямків оборонного партнерства із країнами Європейської політики сусідства або Східного Партнерства.

Пряме визнання безпекової загрози від Російської Федерації у Глобальній стратегії є досить вагомим кроком. Однак засудження Російської Федерації досить таки обережне: її дії на Сході України опідчеркуються не як конфлікт або агресія, а як “дестабілізація”. Зазначається також неможливість визнання анексії Криму Російською Федерацією, проте не пропонують ніякі нові механізми, щоб вирішити даний конфлікт, окрім введених санкцій та дипломатичного діалогу.

Відразу після закінчення Глобальної стратегії було опубліковано ще цілу купу низків документів і ініціатив, що стосується зміцненню оборонної складової Європейського Союзу. До них належать франко-німецькі та італійські, зокрема, ідея “оборонного Шенген”, який поза межами різноманітних договорів, міг об’єднати лише певну частину держав Європейського Союзу з пропозиціями із подальшим обговоренням на різноманітних самітах в Братиславі, що мав відбутися у вересні, ціла низка промов основних європейських лідерів, які змагаються між собою як правильно ти її належало оформити. Основні ідеї охоплюють: формування спільного штабу управління зовнішніми операціями, створення спеціального оборонного фонду для прискорення досліджень та інновацій, створення Європейської служби прикордонної і берегової охорони, медичного та логістичного центру та інші. Як очікувалося, активна продукування та обговорення мпільних ідей із посилення європейської політики безпеки і оборони, призвела до ухвалення певних потрібних рішень вже на грудневому саміті Європейського Союзу у 2016 році. Остаточної форми ці ідеї набули у березні 2017 року в честь нагоди святкування шістдесятиріччя Римського

договору.

Саме тому, постає таке питання, як схожа “стратегічна автономізація” та похідною із неї є переоцінка ролі та основних інструментів НАТО у Східній Європі, що впливає на безпекову ситуацію в Україні. Станом на 2015 рік міністр закордонних справ України Павло Клімкін позитивно оцінював напрямок стосовно створення європейської армії, та постійно наголошував про неподільності безпеки Європи, в тому числі Європейського Союзу і держав сусідів, необхідність вже на даний час реагувати на агресію зі сторони Російської Федерації, а саме посилити моніторингові місії на Сході України та на окрема операція в рамках Спільної політики, безпеки та оборони, а також на здатність України підсилити Спільну політику, безпеки та політики завдяки миротворчим досвідам і досвіду в бойових тактичних групах⁴³. Однак на жаль Україні та багатьом іншим країнам Східного партнерства за місця у системі неподільної безпеки змушені будуть поборотися, оскільки їхня участь у вищевказаних проектах не передбачалася.

Перший візит Президент України Володимир Зеленський здійснив до столиці Бельгії Брюсселя, де відбулися зустрічі із керівництвом Європейської Ради, Європейської комісії, Генсеком НАТО та Президентом Польщі — держави, яка регулярно виступає так званим “захисником” України в Європейському Союзі та НАТО. За результатом візиту український Президент Володимир Зеленський запевнив, що “Європейський Союз буде залишатися одним із основних надійним партнером України... Європейська інтеграція — це, насамперед, забезпечить системні внутрішні зміни у державі і імплементація реформ та зобов’язань, які передбачені Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом”⁴⁴.

Наступними візитами до Франції та Німеччини мали важливе значення, враховуючи їх “вагу” цих держав щодо формування зовнішньої політики

⁴³ Клімкін: армія ЄС має діяти і за межами Євросоюзу. Україна її посилить. Європейська правда, 11 березня 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/03/11/7031694/> (дата звернення: 03.11.2016).

⁴⁴ Володимир Зеленський у Брюсселі закликав ЄС посилити санкційний тиск на Росію. – Сайт Президента, 5 червня 2019р., <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-u-bryusseli-zaklikav-yes-posiliti-sankcii-55777>.

Європейського Союзу та їх участь у “Нормандському форматі”. Ці зустрічі та наступні контакти Володимира Зеленського із лідерами Франції та Німеччини значно сприяли досягненню рішень стосовно наступного саміту “Нормандської четвірки” та особливо обміну полоненими.

У 14 пунктах тексту Спільної заяви за результатами чергового Саміту Україна-Європейський Союз, що відбувся 8 липня 2019 року в Києві, містять відповіді на велику кількість питань стосовно прогресу, які були досягнуті Україною минулими роками, а також підтвердження намірів щодо зміцнення “політичної асоціації та економічної інтеграції України з Європейським Союзом на основі Угоди про асоціацію та Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі”⁴⁵. Зрозуміло, що Президенту Володимиру Зеленському потрібно буде налагодити контакти вже із новим керівництвом Європейського Союзу ті новим більш фрагментованим Європейським парламентом, але базою для подальшої співпраці дозволяє щонайменше зберегти “висхідну інерцію”.

У контексті дотримання Україною європейських цінностей і принципів, наближенні її до стандартів Європейський Союз, Європейський Союз великого значення надає реформуванню та становленню сектору цивільної безпеки. Основним майданчиком для обговорення результатів взаємодії є засідання різноманітних двосторонніх органів асоціацій, наприклад засідання Комітету асоціації чи Підкомітету із питань юстиції, свободи та безпеки, або Діалогу стосовно прав людини. 19 травня 2021 року завдяки формату відеоконференції відбулося вже сьоме засідання Підкомітету із питань юстиція, свобода та безпека та Комітету асоціації Україна — Європейський Союз. Всі сторони обговорювали, вбільшості, стан справ стосовно здійснення судової реформи, реформи стосовно прокуратури і правоохоронних органів, найважливішим запобігання та протидію корупції, і управління кордонами.

Україна вживає всі можливі заходи для розвитку партнерства з

⁴⁵ Посилюємо взаємні зобов’язання: Спільна заява за підсумками 21-го Саміту Україна – ЄС. – Сайт Президента України, 8 липня 2019р., www.president.gov.ua/news/posilyuyemo-vzayemni-zobovyazannya-spilna-zayava-za-pidsumka-56277.

Європейським Союзом на підставі УА та ПДА, також відповідних двосторонніх та низку національних нормативно-правових документів, які регулюють діяльність у даній сфері. Величезний обсяг роботи здійснюється у партнерстві та взаємодії із відповідними агентствами Європейського Союзу та в рамках проектів (програм) технічної допомоги Європейський Союз і держав-членів, які реалізовувалися в Міністерства внутрішніх справ у 2019-2021 років”. Реформування та зміцнення спроможностей правоохоронних органів:

1) У рамках проекту Європейський Союз “Підтримка реформи поліції в Україні”, а саме було реконструйовані 20 відділень поліції в Київській, Львівській та Харківській області. Головними результатами реалізації проекту стало ефективне забезпечення публічної безпеки людей та налагодження взаємодії поліції із громадськістю на місцях. У рамках даного проекту були оновлені відділи, передані 30 сучасних, новаційних транспортних засобів, близько 400 поліцейських пройшли спеціальну підготовку в рамках концепції “community policing”, в тому числі близько 60 тренерів, які навчали інших поліцейських. Проект був реалізований завдяки підтримці Представництва Європейського Союзу в Україні, поліції зі Швеції (SWEPOL), Управління Організації Об'єднаних Націй із обслуговування проектів (UNOPS) та Консультативні Місії Європейського Союзу в Україні (КМЄС). 27 березня 2021 році відбулася презентація результатів проекту. Голова Представництва Європейський Союз в Україні Посол Х.Мінгареллі зазначив, що “Європейський Союз і надалі надаватиме підтримку Міністерству внутрішніх справ і Національній поліції України для того, щоб правоохоронні органи стали справді відкритими і демократичними організаціями, основним завданням яких є служити народу України”⁴⁶.

2) Підтримка КМЄС формалізована у вигляді програми “Операційна підтримка Національної поліції України”. Її пріоритетами є: удосконалення

⁴⁶ ЄС оновив 20 відділів поліції у Київській, Львівській і Харківській областях. — КМЄС, 27 березня 2019р., <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/eu-refurbishes-20-police-stations-in-kyiv-lviv-and-kharkiv-regions>.

оперативної діяльності Національної поліції України на основі сучасних методик і технологій; об'єднання слідчих та оперативних працівників Національної поліції України (проект “Детективи”); управління кадровими ресурсами Національної поліції України; взаємодія поліції з громадою та створення груп реагування Національної поліції України; запровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та громадського порядку під час масових заходів.

3) Реалізується проект запровадження в Україні концепції поліцейської діяльності, заснованої на використанні оперативних даних (Intelligence Led Policing).

4) На основі методології Europol, за сприяння Консультативної Місії Європейського Союзу в Україні та за участі деяких експертів з Канади та Литви розробляє українську версію методології оцінки ризиків стосовно тяжких злочинів та організованої злочинності.

5) Для підготовки працівників правоохоронних органів України за стандартами Європейський Союз 5 лютого 2020р. укладена Робоча домовленість між Міністерства внутрішніх справ України та Агентством Європейський Союз з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL).

6) Національна гвардія України на постійній основі та за напрямками, що становлять взаємний інтерес, співпрацює з аналогічними структурами держав-членів Європейський Союз: Військами карабінерів Італії, Національною жандармерією Франції, Жандармерією Румунії, Національною республіканською гвардією Португалії.

7) В період з 18 по 21 лютого 2020 року за результатами візиту делегації Національної гвардії України на чолі з командувачем Національної гвардії України до Португалії, започатковане двостороннє співробітництво з Національною республіканською гвардією Португалії за наступними напрямками:

а) обмін досвідом з питань навчання та підготовки особового складу;

б) організовує та забезпечує охорону громадського порядку і всіма можливими способами здійснює припинення масових заворушень, зокрема з проведенням спільних навчань;

в) охорона об'єктів критичної інфраструктури та державних органів;

г) діяльність підрозділів спеціального призначення (антитерористичних); □
діяльність кінологічних підрозділів;

д) діяльність гірсько-патрульних підрозділів;

е) організація реабілітації у Португалії військовослужбовців, які були поранені під час виконання свої службових обов'язків в районі Операції Об'єднаних сил на сході України та членів їхніх сімей;

є) організація і проведення спільних патрулювань у місцях проживання українських громадян у Португалії, особливо під час літнього сезону, або під час проведення спортивних чи культурних заходів та інше.

8) Удосконалюється мережа контактних пунктів на державному кордоні, особливо дані пункти розгорнуті на кордонах із Польщею, Білорусією, Румунією, Угорщиною. На рівні керівництва ДПСУ і прикордонних відомств вищевказаних країн кожного року проводяться зустрічі, під час цих зустрічей розглядаються питання ситуації на кордоні, удосконалення взаємодії з питань забезпечення безпеки, пропуску осіб і транспортних засобів, розвитку співробітництва прикордонних відомств, а також підписуються Плани розвитку співробітництва між прикордонними відомствами на визначений термін. Пріоритетними напрямками цих планів є наступні: покращення співпраці з охорони державного кордону; удосконалення процедур прикордонного контролю; взаємодія оперативно-розшукових органів; взаєобмін інформацією і спільною оцінкою загроз; особливо запобігання прозаконних діяльності; взаємодія навчальних закладів.

9) Упродовж 2019-2021 років ДПСУ реалізовано проекти Європейський Союз за наступними напрямками:

а) удосконалення систем спостереження на україно-польському кордоні (Південний, Північний і Центральний сектор);

- б) візуальний контроль функціонування пунктів пропуску;
- в) “ДІА-Європейський Союз”: заходи Європейського Союзу стосовно питань протидії наркотикам і організованій злочинності, інтенсивне партнерство , а також збільшення потенціалу для боротьби із організованою злочинністю в сфері торгівлі наркотиками продовж “героїнового” маршруту;
- г) удосконалення інтегрованого управління кордонами на україно-молдовському кордоні;
- д) підтримка управління міграцією і притулком в Україні;
- е) підтримка Європейський Союз у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні; є) операційна підтримка в наданні стратегічних консультацій з питань реформування сектору цивільної безпеки України;

4 червня 2020 році прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою”⁴⁷.

22 січня 2021 році відбулася конференція за участі представників Департаментів Національної поліції України, Europol і CEPOL (Агентства Європейський Союз з підготовки співробітників правоохоронних органів). Сторони обговорили співпрацю в рамках двох нових і цікавих проєктів: “Боротьба з організованою злочинністю у регіоні Східного партнерства” та “Навчання та оперативне партнерство проти організованої злочинності” (TOPCOR).

У 2020 році Європейський колегіум представили новий порядок денний для боротьби із тероризмом, головні напрямки якої це передбачення, захист, запобігання, а також реагування⁴⁸, а одним із нових принципів — це плідне партнерство, координація і взаємодія з напарниками.

⁴⁷ Протидія незаконному переміщенню наркотиків та зброї за 2020р. — Митна служба України, 22 січня 2021р., <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protidii-nezakonnomu-peremishchenniu-narkotikiv-ta-zbroyi-za-2020-rik-343>

⁴⁸ Communication From the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. — A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond, European Commission? Brussels, 9 Dec. 2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf.

Якщо говорити стосовно політичного діалогу на найвищому рівні, XXII Саміт Україна-Європейський Союз, що відбувся 6 жовтня 2020 року, то став першим двостороннім самітом, проведений у Брюсселі з моменту початку пандемії. Це свідчить про те, як демонструє особливу увагу з боку керівництва Європейського Союзу стосовно України, так і про бажання обговорити віч-на-віч із Президентом України Володимиром Зеленським найважливіші аспекти взаємовідносин. Слід сказати, що, порівняно з попереднім, “ознайомчим” для новобраного Президента України, Самітом, що відбувся у липні 2019 року, Саміт 2020 року виявився значно продуктивнішим та амбітнішим у визначенні нового виміру співпраці.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку військово-технічного партнерства з Європейським Союзом, який наразі розглядається Україною, є взяття участі у проектах Постійного структурованого співробітництва Європейського Союзу (PESCO). У кінці 2020 року Рада Європейського Союзу визначила загальні умови, завдяки якими треті країни можуть взяти участь в окремих оборонних проектах у рамках цієї програми, а саме:

- 1) політичні умови — поділяти цінності та принципи Європейського Союзу, цілі спільної політики, безпеки та оборони, а також сприяти зміцненню мпільної політики, безпеки та оборони та не суперечити безпековим і оборонним інтересам Європейського Союзу; наявність діалогу з Європейським Союзом у сфері безпеки та оборони;
- 2) основні умови — суттєві додаткові внески до проекту та сприянню досягненню його цілей, зокрема за допомогою матеріально-технічних, фінансових, операційних можливостей; неможливості перешкоджати прогресу чи запобігати застосуванню набутих засобів та можливостей;
- 3) правові умови — наявність договору з Європейським Союзом щодо обміну секретною інформацією, і Адміністративного договору з Європейським оборонним агенством у разі імплементації проекту за допомогою його підтримки⁴⁹. Можна стверджувати, що Україна відповідає майже всім

⁴⁹ Questions & Answers: Third States' participation in PESCO projects. — EEAS, 11 November 2020,

вимогам, а саме другій, оскільки має багатовічний досвід протистояння противнику, що визнається європейською стороною.

На початку грудня 2020 році КМЄС організувала стратегічний двохденну іконференцію із питань боротьби із тероризмом стосовно представників Служба безпеки України та Європол. Метою заходу було налагодження контактів і поглиблення співпраці між Європейським контртерористичним центром та Антитерористичним центром Служба безпеки України.

На початку 2021 року спостерігався новий безпрецедентний виток конфронтації між Європейським Союзом і Російською Федерацією. У березні 2021 року Європейський Союз запровадив нові санкції стосовно певних груп російських силовиків за ув'язнення опозиційного політика Олексія Навального. Загострився також офіційний діалог між Москвою та Брюсселем. Провальним і принизливим виявився візит до столиці Російської Федерації Москви Високого представника Європейського Союзу Жозепа Борреля в лютому 2021 року, під час якого російська сторона повідомила про відправку трьох європейських дипломатів⁵⁰. Політико-дипломатичні відносини Європейського Союзу і Російської Федерації досягнули найнижчої точки. 23 березня 2021 року глава Міністерства зовнішніх справ Російської Федерації Сергій Лавров заявив про відносини Російської Федерації з Європейським Союзом: “Європа ці відносини розірвала, зруйнувавши всі механізми, що створювалися роками... Підкреслю, з Європейським Союзом, як організацією, відносин немає. Уся інфраструктура знищена одноосібними рішеннями Брюсселя”⁵¹.

Згодом суперечка посилилася через те, що Чехія звинуватила Російську

https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/88179/questions-answers-third-states%E2%80%99participation-pesco-projects_en

⁵⁰ Пастка і приниження: як у Європарламенті сварили Борреля за візит до Москви. — DW, 10 лютого 2021р., <https://www.dw.com/uk/pastka-i-prynyzhennia-yak-u-jevroparlamenti-svaryly-borrelia-za-vizyt-do-moskvy/a-56517870>.

⁵¹ Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова в ходе совместной пресс-конференции с Министром иностранных дел КНР Ван И, Гуйлинь, 23 марта 2021 года. — МИД РФ, 23 марта 2021г., https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4647898.

Федерацію в організації вибуху, що сталося в жовтні 2014 року на складах озброєння у східній Чехії. Це супроводжувалося черговими політико-дипломатичними нападами, масовою відправкою дипломатів. У квітні 2021 року Російська Федерація оголосила персонами нон-грата значну кількість європейських посадовців, серед яких віце-президентка Європейської Комісії В.Юрова та глава Європейського Парламенту Д.Сассолі⁵².

Водночас у квітні 2021 році велику напруженість в Європі викликало накопичення російських військ на кордонах із Україною, що призвело до різкої реакції “колективного Заходу” — Європейського Союзу, НАТО, G-7, багатьох інших країн світу. Наприкінці квітня 2021 року Європейський парламент ухвалив резолюцію із закликом до Європейського Союзу бути готовим у випадку вторгнення Російської Федерації в Україну запровадити якомога жорсткі санкції, зокрема відключення Російської Федерації від системи SWIFT, замороження всіх активів олігархів, які є наближеними до Кремля⁵³.

Тим часом, Європа зіштовхнулася з новими, не менш серйозними, загрозами. На континенті виникла нова “зона напруженості”. З серпня 2020 року триває конфлікт у Білорусі, а саме масовий громадянський протест проти фальсифікованих виборів і збанкрутілого авторитарного режиму Олександра Лукашенка. Це виклик, як і для Брюсселя, так і для Києва, які не визнають результати виборів, в результаті чого заморозили контакти на офіційному рівні з Мінськом та запровадили жорсткі санкції проти білоруської влади. У травні 2021 року міжнародна ізоляція навколо Білорусі посилилася. Європейський Союз і Україна запровадили нові обмежувальні заходи стосовно білоруської влади через силове захоплення літака Ryanair та арешту опозиціонера Романа Протасевича⁵⁴. Водночас Російська Федерація,

⁵² РФ оголосила віце-президентку Єврокомісії і главу Європарламенту персонами нон-грата. — Українська правда, 30 квітня 2021р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/04/30/7122781>.

⁵³ Європарламент прийняв резолюцію, рекомендує ЄС бути готовим заставити РФ заплатити високу ціну в разі вторгнення в Україну. — Інтерфакс-Україна, 29 квітня 2021г., <https://interfax.com.ua/news/general/741078.html>

⁵⁴ Рішення саміту ЄС по Білорусі: нові санкції, заборона Білорусі та інше. — Євроінтеграційна правда, 24 травня 2021р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/05/24/7123570>

здійснюючи економічну, політичну, воєнну підтримку диктаторському режиму Олександра Лукашенка, поглиблює залежність від Російської Федерації, де-факто перетворює Білорусь на несамостійну державу, а на політико-військовий плацдарм російської експансії у Європі.

17 червня 2021 року ухвалене рішення про проведення огляду загальнодержавної системи боротьби із тероризмом та забезпеченням його виконаних результатів під час реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні. Згідно з даною концепцією, головним складовим боротьби із тероризмом на території України є: запобігання терористичної діяльності; виявлення і припинення терористичної діяльності; усунення і мінімізація їхніх наслідків; антитерористичне забезпечення об'єктів, на які можуть посягати; міжнародне співробітництво з питань боротьби з тероризмом.

Боротьба з корупцією і реформування системи правосуддя є найболючішими та найпроблемнішими темами співробітництва Україна-Європейський Союз. Навіть якщо вони і не належат до безпеки — у класичному сенсі, — то їхній зв'язок із нею і всіма іншими сферами життєдіяльності народу та держави є нерозділимими. Саме тому занадто багато пов'язані із цими висунутими темами претензій стосовно України, особливо коли йдеться або про вступ України до Європейського Союзу чи до НАТО, або про економічну чи оборонно-промислову кооперацію.

Впродовж останніх роками в Україні було ухвалено чимало багато законів, низка стратегічних документів, які регулюють діяльність реформи та діяльність у даній сферах. Однак через недостатню прозорість та через рівень професіоналізму лише на етапах їх підготовки, приховуються важелі впливу стосовно груп інтересів, а також недоліки механізму контролю і відповідальності зумовлюють не хватку реальних динамічних та позитивних результатів на етапі їх реалізації..

Отож, Україна, і насправді, суттєво продвинулася в реалізації Угоди про асоціацію у сфері безпеки: що стосуються і питань Спільної політики, безпеки і оборони Європейського Союзу, навіть і цивільної безпеки. Це

викликало величезну повагу європейських колег та їх бажання плідно співпрацювати з українською стороною. Однак, системні просування України вібраним курсом євроінтеграції та загальна картина змінних зусиль значно зіпсовують недоліки, що стосуються сфери судочинства, боротьби із корупцією, а також неменш важливо реформування правоохоронної системи в цілому, а також класичне небажання української політики дотримуватися такого принципу, як “більше — за більше”⁵⁵.

Після значної перерви поновлюється участь України щодо військових операціях Європейського Союзу: у II половині 2021 року офіцер Збройних сил України був направлений до штабу операції Європейського Союзу “Алтея” у Боснії та Герцеговині. Окрім цього, у 2020 році підрозділи Збройних сил України заступали на оперативне чергування в бойовій тактичній групі Європейського Союзу “Хелброк”, які також плануються у I половині 2023 року та 2026 році. Хоча Європейський Союз як інституція безпосередньо участі не бере у тренувальних місіях для українських військових, у 2020 році на запрошення Європейського оборонного агентства військовослужбовці Збройних сил України залучалися до тренувальних заходів із вертолітної підготовки на базі Багатонаціонального тренувального центру у місті Сінтра, Португалія. Також у рамках ініціативи Східного Партнерства українські слухачі та військовослужбовці можуть отримувати фахову підготовку з питань безпеки і оборони: з 2017 року на базі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського під егідою Європейського коледжу з безпеки та оборони проводиться щорічний навчальний курс з питань спільної політики, безпеки та оборони. Завдяки сприянню Європейського коледжу з безпеки та оборони представники Збройних сил України проходять такі навчання на закордонних курсах.

Отже, для підвищення результативності партнерства Україна-

⁵⁵ «Масштабна та безпрецедентна підтримка з боку Європейського Союзу та її членів, включаючи фінансову підтримку, пов’язані з антикорупційною архітектурою, яка працює незалежно, ефективно та вільно від політичного та іншого тиску». Див.: У ЄС нагадали, що фінансова підтримка Києва пов’язана з боротьбою з корупцією. — DW, 29 жовтня 2020р., <https://www.dw.com/uk/u-yes-nahadaly-shcho-finansova-pidtrymka-kyieva-poviazana-z-borotboiu-z-koruptsiieiu/a-55440258>.

Європейський Союз необхідно забезпечити низку основних умов, а саме: наявність між партнерами “спільної мови”; політична вільність стосовно здійснення реформ; реалізація “малих кроків” в рамках довгострокових стратегій і середньострокових програм та короткострокових програм; вміння супроводжувати процес досягнення довгострокових стратегічних цілей невеликими, але відчутними позитивними результатами.

В загальному, ефективність української зовнішньої політики значно залежала як від складних геополітичних обставин, так і від внутрішніх факторів, яка інколи мала вирішальне значення. Зовнішні фактори досить сильно обмежували політичну і економічну готовність підтримати Київ, послаблювали, також єдність західного світу у протистоянні стосовно Російської Федерації, “виштовхуючи” тему Криму та Донбасу на геополітичне узбіччя. Водночас, саме через внутрішні проблеми, які накопичувалися, сумніви та недовіра до декларацій та обіцянок стосовно українського керівництва.

ВИСНОВКИ

У розвитку безпекової співпраці України та Європейський Союз існує залежність від шляху: основні тренди були закладені давно, а конфлікт їх тільки дав можливість зафіксувати в максимально радикальному вираженні. Навіть якщо ніяк не буде запропоновано якихось нових новаторських проривів, то очевидно, що продовження консультативної допомоги, а також стратегічного діалогу і взяття участі ad hoc в різноманітних місіях і операціях СЗПБ залишаються основними формами безпекового партнерства країн колег. Така допомога є досить бажаною і надзвичайно цінною, але, на жаль, не відповідає потребам відповідного моменту.

Європейський Союз, піддався на загальносвітовий тренд, тобто бажає прагнути діяти більше як нейтальна організація, з основним прицілом на гарантування безпеки своїх же громадян. Глобальна Стратегія Європейського Союзу і подальші поступові ідеї із реформування безпекової складової ніяк не вказують на можливості прориву у ставленні Європейського Союзу до регіону.

Спостерігається тривале бажання повернутися до партнерства з Російською Федерацією, яка проводить доволі відверті “червоні лінії” для співпраці Європейського Союзу з країнами Східного партнерства. Позиція Європейського Союзу в контексті використання в Україні інструментів Спільна політика, безпека та оборона викликана бажанням не провокувати Російську Федерацію та сподіваючись на діалог, адже попри провал попередніх спроб, у Європейському Союзі немає інших довгострокових інструментів, для того, щоб нейтралізувати загрозу зі сторони російської Федерації – потужну мілітаризовану державу, яка має ядерну зброю, тому бажане розширення безпекового партнерства не виглядає досить реалістичним.

В такій ситуації суттєвим ризиком є розширення потенційного права вето Російської Федерації не тільки на “жорсткий безпековий вимір, але й на прояви “м’якої сили”, наприклад, що стосується економічної інтеграції. У

європейських політичних та експертних колах часто говориться про можливість запровадження для пострадянських країн світу компромісні економічні моделі і з Європейського Союзу. Проблеми також полягають в нехватці взаємного розуміння: якщо наприклад дане рішення нечасто розглядається в Європі як взаємокорисне і компромісне, то в Україні воно пицється як занадто відверта безпекова загроза для багатовимірного закріплення буферного статусу. В наявній безпековій ситуації та за чіткого наголосу Європейський Союз на посиленні стійкості держав сусідок найбільш реалістичною стратегією для України та інших держав Східного Партнерства, яка підписали угоду про Асоціацію, то залишається і буде залишатися максимально використання інструментів і партнерства з Європейським Союзом в напрямку багатовимірного закріплення такої стабільності, при цьому ж не лише як консультативного, але і імплементаційного фінансування.

Тож, можна підсумувати, що подальший розвиток співробітництва між Україною та Європейським Союзом буде залежити від незворотного та поступового виконання зобов'язань, в основі якого має знаходитися чітке взаємовигідне співпрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство закордонних справ України:[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/justice-freedom-security>
2. Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України в Європейський Союз» від 11 червня 1998 року за № 615/98 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.
3. Міністерство оборони України: У Києві обговорили проект Концепції демократичного контролю над Збройними Силами України. 31 жовтня 2016. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/news/2016/10/31/u-kievi-obgovorili-proekt-konczepczii-demokraticnogokontrolyu-nad-zbrojnimi-silami-ukraini/> (дата звернення: 08.11.2016)
4. Експорт озброєнь та ОПК України, № 1-2, 2003 р
5. Пастка і приниження: як у Європарламенті сварили Борреля за візит до Москви. — DW, 10 лютого 2021р., <https://www.dw.com/uk/pastka-i-prynyzhennia-yak-u-yevroparlamenti-svaryly-borrelia-za-vizyt-do-moskvy/a-56517870>.
6. Володимир Зеленський у Брюсселі закликав ЄС посилити санкційний тиск на Росію. – Сайт Президента, 5 червня 2019р., <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-u-bryusseli-zaklikav-yes-posiliti-sankci-55777>.
7. “Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020 року” :[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eu4business.org.ua/useful-materials/eastern-partnership-20-deliverables-for-2020-state-of-play-in-2018/>
8. РФ оголосила віце-президентку Єврокомісії і главу Європарламенту персонами нон-грата. — Українська правда, 30 квітня 2021р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/04/30/7122781>.

9. «Виступ Президента України Віктора Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України». Прес-служба Президента України Віктора Януковича, 22 січня 2011 р., www.president.gov.ua.
- 10.«Діяльність нової влади в оцінках громадян». Національна безпека і оборона, №3, 2011 р. с.62-76.
- 11.«Діяльність нової влади в оцінках громадян». Національна безпека і оборона, №3, 2011 р. с.62-76.
- 12.«Масштабна та безпрецедентна підтримка з боку Європейського Союзу та її членів, включаючи фінансову підтримку, пов'язані з антикорупційною архітектурою, яка працює незалежно, ефективно та вільно від політичного та іншого тиску». Див.: У ЄС нагадали, що фінансова підтримка Києва пов'язана з боротьбою з корупцією. — DW, 29 жовтня 2020р., [https:// www.dw.com/uk/u-yes-nahadaly-shcho-finansova-pidtrymka-kyieva-poviazana-z-borotboiu-z-koruptsiieiu/a-55440258](https://www.dw.com/uk/u-yes-nahadaly-shcho-finansova-pidtrymka-kyieva-poviazana-z-borotboiu-z-koruptsiieiu/a-55440258).
- 13.«Модернізація України – наш стратегічний вибір. Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України». Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2011, www.niss.gov.ua.
14. В.Бадрак. «Український ОПК. Між НАТО та Росією». Дзеркало тижня, № 37, 2008 р.
- 15.Рішення саміту ЄС по Білорусі: нові санкції, заборона Белавія та інше. — Євроінтеграційна правда, 24 травня 2021р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/05/24/7123570>
- 16.«Виступ Президента України Віктора Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України». Прес-служба Президента України Віктора Януковича, 22 січня 2011 р., www.president.gov.ua.
- 17.Communication From the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. — A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond, European

- Commission? Brussels, 9 Dec. 2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf.
18. Questions & Answers: Third States' participation in PESCO projects. — EEAS, 11 November 2020, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/88179/questions-answers-third-states%E2%80%99-participation-pesco-projects_en
19. European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy: Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Review of the European Neighbourhood Policy, Brussels, 18.11.2015. — Режим доступу: https://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_jointcommunication_review-of-the-enp_en.pdf (дата звернення: 03.11.2016).
21. Европарламент принял резолюцию, рекомендуя ЕС быть готовым заставить РФ заплатить высокую цену в случае вторжения в Украину. — Интерфакс-Украина, 29 апреля 2021г., <https://interfax.com.ua/news/general/741078.html>
22. European External Action Service: Eastern Partnership Panel on CSDP facilitates the participation by partner countries in the EU-led missions and operations, EEAS Feature stories, 28.04.2016, дата звернення https://eeas.europa.eu/topics/eastern-partnership/8478/eastern-partnership-panel-on-csdp-facilitates-the-participation-by-partner-countries-in-the-eu-led-missions-and-operations_en (last access: 03.11.2016); European External Action Service: Eastern Partnership. Platform 1 “Democracy, Good Governance and Stability”. Core Objectives and Work Programme 2014-2017, available at: http://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/platform_1_work_programme_2014-2017_mid-term_review_final_0.pdf (last access: 03.11.2016).

23. В. Бадрак, С. Згурець. «Синдром неозброєності». Дзеркало тижня, №5, 2007 р
24. Віднянський С., Мартинов А. Україна в світі. – У кн.: Державотворчий процес в Україні. 1991-2006, К., 2007, с.877
25. Відкритий лист Прем'єр-міністрові України Азарову М.Я., Агентство «Дефенс Експрес», 20 грудня 2010 р., .
26. Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова в ходе совместной пресс-конференции с Министром иностранных дел КНР Ван И, Гуйлинь, 23 марта 2021 года. — МИД РФ, 23 марта 2021г., https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4647898.
27. Див. наприклад Hennadiy Maksak. Position Paper 6: Ukraine, in Reassessing the European Neighbourhood Policy The Eastern Dimension, ed. by Felix Hett, Sara Kikić and Stephan Meuser, Fridriech Ebert Stiftung, June 2015, p.22-25, available at <http://library.fes.de/pdffiles/id-moe/11483.pdf> (last access 03.11.2016), Mykola Kapitonenko. Ukraine: The Need to Securitize the European Neighborhood Policy, in Reviewing The European Neighbourhood Policy: Eastern Perspectives, Europe Policy Paper 4/2015, ed. by Alina Inayeh and Joerg Forbrig, The German Marshall Fund of the United States, p. 38-43, available at www.gmfus.org/file/6400/download (last access 03.11.2016), Перегляд Європейської політики сусідства: очікування України. Пропозиції незалежних експертів. Міжнародний фонд «Відродження», червень 2016. — Режим доступу: http://www.irf.ua/knowledgebase/publications/pereglyad_evropeyskoi_politiki_susidstva_ochikuvannya_ukraini_2/ (дата звернення: 03.11.2016).
28. Див.: інтерв'ю Анатолія Гриценка «А.Гриценко: Ситуація в армії близька до катастрофи». Главное, 18 січня 2011 р.,

www.grytsenko.com.ua

29. Договір про функціонування Європейського Союзу: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eulaw.ru/treaties/tfeu/>
30. Дэйвис К. Право Европейского Союза / К. Дэйвис; пер. со 2-го англ. изд. – К. : Знання, 2005. – 406 с.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/197547/>
31. Європейська програма оборонно-промислового розвитку: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ec.europa.eu/growth/content/>
32. ЄС оновив 20 відділів поліції у Київській, Львівській і Харківській областях. — КМЕС, 27 березня 2019р., <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/eu-refurbishes-20-police-stations-in-kyiv-lviv-and-kharkiv-regions>.
33. ЄС у червні 2019р. продовжив на півроку пакет санкцій проти РФ, які стосуються 155 фізичних осіб і 44 організацій (цей пакет санкцій підтримали також Албанія, Норвегія, Чорногорія і Україна). Див.: EU approves disbursement of €500 million in Macro-Financial Assistance to Ukraine. – Delegation of the European Union to Ukraine, https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/54726/eu-approves-disbursement-%E2%82%AC500-million-macro-financial-assistance-ukraine_en.
34. Жак ФОР: «Діалог між владою та опозицією — необхідна умова для сучасної демократії». Тетяна Силіна, Дзеркало тижня. Україна №7, 25 лютого 2011 р
35. Клімкін: армія ЄС має діяти і за межами Євросоюзу. Україна її посилить. Європейська правда, 11 березня 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/03/11/7031694/> (дата звернення: 03.11.2016).
36. Мартинов А. Спільна зовнішня і безпекова політика Європейського Союзу: основні етапи розвитку / А. Мартинов // Європейські історичні студії. – 2015. – № 1. – С. 43 – 61
37. Міністерство закордонних справ України: Україна-ЄС. Політичний

- діалог. Зовнішня політика та безпека.— Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/dialogue/foreign-policy> (дата звернення: 03.11.2016)
- 38.Міністерство оборони України: Співробітництво Збройних Сил України та ЄС у 2014 році. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/eurointegration/spivrobitnicztvo-zbrojnih-sil-ukraini-ta-es.html> (дата звернення: 03.11.2016).
- 39.Нормативно-правову базу антикорупційної діяльності в Україні див.: Антикору́пційна діяльність, нормативно-правова база. — Урядовий портал, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/antikorupciyna-diyalnist/normativno-pravova-baza>. Про новації у сфері судової реформи див.: Судебная реформа. — Ліга Закон, 16 червня 2021р., <https://product.ligazakon.ua/sudebnaya-reforma-2>
- 40.Четвертий рік Президента Петра Порошенка. Експертне опитування Фонду “Демократичні ініціативи” ім.Ілька Кучеріва, 16-23 травня 2018р., <https://dif.org.ua/article/chetvertiy-rik-prezidenta-petra-poroshenka-ekspertne-opituvannya>.
- 41.План дії Європейського Союзу v galuzi usticii ta vnutrishnix sprav: Pogodztnu na IV zacidanni Komitety z putan spivrobitnuztva miz Ukraine ta EU 12. 12. 2001 g. (m. Kyiv). – [Electroni resurs]. – Rezim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Vozko S. O., Vozko J. O. Stan i perspectivu spivrobitnuctva Ukraine z EU y contecsti spilnoii zovnishnioii i bespecovoi polituku// Aktualni problemu miznarodnux vidnosun. – 2012. – Vupusk 111. Chactuna 1. – S. 98- 108
- 42.Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/document/248046005/st06978%20UA_15-1%20final.pdf (дата звернення:03.11.2016).
- 43.Про Стратегія національної безпеки України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text>

44. Про Стратегія національної безпеки України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007#Text>
45. Про такі випадки повідомляли вітчизняні ЗМІ у січні - квітні 2011 р.: портал Українська правда від 20 січня 2011 р. та газета Дело від 2 лютого 2011 р.
46. Протидія незаконному переміщенню наркотиків та зброї за 2020р. — Митна служба України, 22 січня 2021р., <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protidiia-nezakonnomu-peremishchenniu-narkotikiv-ta-zbroyi-za-2020-rik-343>
47. Резолюція Європейського Парламенту прийнята 25 листопада 2010 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a37#Text
48. Сайт Міністерства Юстиції України:[Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://minjust.gov.ua/eurointergration/azu_es_3_3
49. Семочко збрехав про відсутність громадянства РФ у своєї дружини. Інформацію засекретили, щоб уникнути негативу перед виборами, — Бутусов. — Цензор.нет, 28 лютого 2019р., https://censor.net.ua/ua/news/3114302/semochko_zbrehav_pro_vidсутnist_gromadyanstva_rf_u_svoyeyi_drujyny_informatsiyu_zasekretily_schob_unyknuty.
50. Стратегія національної безпеки України, розділ «Інтеграція в Європейський Союз»: «Угода про асоціацію між Україною і ЄС визначає стратегічні орієнтири для проведення системних політичних і соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС. Україна забезпечуватиме поступову конвергенцію у сфері зовнішньої і оборонної політики». — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: +03.11.2016); Закон України «Про основи національної безпеки України»: «інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в

- Європейському Союзі та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України». – Режим доступу; <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>, (дата звернення: 03.11.2016).
51. Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020 року” :[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eu4business.org.ua/useful-materials/eastern-partnership-20-deliverables-for-2020-state-of-play-in-2018/>
52. Угода про асоціацію між Україною і ЄС, ст.4., https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
53. Шкрум А. Гібридна оборона. – Українська правда, 18 січня 2018р., <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/5a610ca099d11>.
54. Юрій Бутусов, «Ліквідація. Історія провалу російських спецслужб в Україні», Дзеркало Тижня, 13 лютого 2010 р.
55. Посилюємо взаємні зобов’язання: Спільна заява за підсумками 21-го Саміту Україна – ЄС. – Сайт Президента України, 8 липня 2019р., www.president.gov.ua/news/posilyuyemo-vzayemni-zobovyazannya-spilna-zayava-za-pidsumka-56277.
56. Див.: Lazowski A. Enhanced Multilateralism and Enhanced Bilateralism: Integration without Membership in the European Union. — Common Market Law Review, Volume 45, Issue 2, 2008; Van der Loo G., Van Elsuwege P., Petrov R. The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument. — EUI Working Paper, LAW 2014/09, 2014

Ania Trotsenko

«Security cooperation between Ukraine and the European Union on
modern stage»

SUMMARY

This master's thesis is presented for defense in the specialty "International Relations" at the Yuriy Fedkovych National University of Chernivtsi.

Relevance of the research topic. At the moment, there are security systems on the European continent, namely NATO and the Commonwealth Collective Security Treaty Organization. People in these systems are in a large European country, but Ukraine has not stayed with any of them.

Cooperation with the European Union is one of the ways to strengthen our position on the world and European continents, strengthen our economy, national interests and develop a democratic country.

For Ukraine, European integration is a process of approaching the European community, the basic principles and values, standards of rules and human freedom. It is Ukraine's course towards European integration that is supported by the majority of the Ukrainian people.

Partnership with Ukraine is becoming increasingly important for the European Union.

The purpose of this work is a comprehensive and objective analysis of the formation and implementation of security cooperation between Ukraine and the European Union, identifying factors influencing the problems and development of this cooperation.

In accordance with the purpose of the study, the following tasks are outlined:

- a) to reveal theoretical approaches to security cooperation between Ukraine and the European Union;
- b) to analyze the formation of security cooperation between Ukraine and the

European Union, to characterize its course in 1991-2013;

c) to reveal the nature and establish the main trends in the development of security cooperation between Ukraine and the European Union at the present stage.

The object of scientific research is security cooperation between Ukraine and the European Union in the XX-XXI century tools for their implementation.

The subject of the research is the conceptual support of the priorities of Ukraine and the European Union in the development of security cooperation, as well as the forms and methods of their implementation.

Research methods - historical and political analysis, comparison, synthesis.

The chronological framework of the work covers the period from 1991 to 2021. The following chronological study is related to the moment of Ukraine's independence, it is from this period that the first global moments of Ukraine's cooperation with the European Union on security cooperation begin.

The structure of the study. Structurally, the work is based on an introduction, three chapters, conclusions, a list of sources used and a summary in English.

In the development of security cooperation between Ukraine and the European Union, there is a dependence on the path: the main trends have been established for a long time, and the conflict has only made it possible to capture them in the most radical terms. Even if no new groundbreaking breakthroughs are proposed, it is clear that the continuation of consultative assistance, as well as strategic dialogue and ad hoc participation in the various CFSP missions and operations, remains a key form of peer security partnership. Such assistance is quite desirable and extremely valuable, but, unfortunately, does not meet the needs of the time.

The European Union has succumbed to a global trend, ie it wants to strive to act more as a net organization, with the main goal of ensuring the safety of its own citizens. The Global Strategy of the European Union and further progressive ideas on reforming the security component do not indicate the possibility of a

breakthrough in the attitude of the European Union to the region.

In the current security situation and with a clear emphasis on strengthening the resilience of neighboring countries, the most realistic strategy for Ukraine and other Eastern Partnership countries, which signed the Association Agreement, remains and will remain to make maximum use of instruments and partnership with the European Union. stability, not only as advisory but also as implementation funding.

Therefore, we can conclude that the further development of cooperation between Ukraine and the European Union will depend on the irreversible and gradual implementation of commitments, which should be based on clear mutually beneficial cooperation.